

JULIUS 17. III. sz.

MUTATVÁNY,

NÉHAI DEBRECZENI MÁRTON „KIOVI CSATA”

CZINŰ. 1826—7 TÁJÁN IRT, ÉS A SZERZŐ HALÁLA UTÁN FELFEDEZETT HÖSKÖLTEMÉNYÉBŐL *)

Gr. NIKÓ INRÉTŐL.

Bevezetés.

A népek szövevényes sorsa örök csere; hág, száll,
Mint a földet arany sugárokkal borító nap
Egy napi körbe futott pályája. — Ha déli tetőt ér
Újra hanyatlani kezd, s végtén eltűn ragyogása
A hős estve homályos szürkületébe. Gyakorta
Köd fedi fényözönét, s zivatarral végzi futását. —
A kék ég boltján, lemenése után sok ezernyi
Kis fáklyákba világol ugyan még lángja, de a tűz
Nem melegít többé mikor el van szórva. Azonba
Rószakötéseivel százszor koszoruzza keletről
Hajnál az ég alyát, s százszor kél újra dicsőn fel
A tündöklő nap. — De az elhalt népek enyészét
Fátyolozó ködök éjjele végtelen — és örök álom
Nyugszik a hős szemein sírhantja ölébe, ki egykor

*) Jónak láttuk e műnél a helyesírási sajátosságokat meghagyni.

Önn veszedelmével keveset gondolva hazáját
 Boldogította. — Ki tudná a pormaszsa rakásból
 Szent porait kiszemelni, hogy a háládatos emlék
 Forró könnyeket ejtsen azokra? Ha bár buzogánnya
 Rontva csapott is az ellenföldi fiakra, — de a gyors
 Szárnyu időt örökös viszhangra riasztani gyenge;
 S azt mondják: mint egy sугár nyúgot hegyein túl,
 Elnémul neve is, ha az ének mennyei hangja
 A mult századok éjjéből nem csendíti vissza, —
 Szály le tehát aranyos palotából égi dicsőség!
 Oh te! kinek hajfűrtjeit egy örök élet övedzvéni
 Éltés idők zivatarjai közt ingatlanul állaszsz!
 Fogd fel lantom hurjairól a hős neveket, mint
 Egy méjj rengeteg a pásztor dalait, — s magad élvén
 Ah! éltesd azokat, kik méltók fényeid által
 Tiszteltetve, hogy akkor némuljon nevek el, ha
 A roskadt föld gyászos színe felett kihül a nap,
 S nem leszsz senki, kinek nagy lelke utánnad epedjen.

Sokszor száltanak ők a halállal szembe, — ezer nép
 Óhajtott a hazát keresőknek sírba hazát; de
 Fényed után égvén diadalmi babér kanyarúlt a
 Nemzeti hévszeretet magos érzésére, s a H o n n i *)
 Győzők boldog földet hagytanak a maradéknak.
 Mért ne repülne tehát nevek itt versenyt az idővel?!
 Sokszor aszott el az őszi hideg fúvállatok által
 Sírjokon a pásint; — de az ő diadalmi babérjok
 Még zöld. — Zöld? ah! hősök szent árnyéki! bocsánat
 A megrebbent bárdusznak, ki nevelni akarta
 A nap fényét, azt ígérve mivel maga nem bir. —

Szárnyasok életem évei, — nem későre kihal majd
 Tompult elmémből a föld emléke, viszont a
 Földön az én emlékem, s mint egy bús filoméla
 Esti panaszsa, mit a szomszéd völgy pásztorja sem hall,
 A lakomat koszorúzó erdők rengetegéből,
 Úgy el fog némulni ezen lant éneke egykor: —
 Némuljon! s hervadt koszorum darabokra szakítva
 Lepje sírom porait; de örömmel múlat az érzés
 A csendes temető bús hamvai közt, ha azoknak
 Csak nagyokért égő, s nagyokat tett lelkeket újra
 Régi dicsőségekbe teremti előnkbe az emlék;
 Melly mint a felhőbe kelettől nyúgot öléig
 Egy pillantat alatt hasító villámtüze, úgy csap

*(A szerző egész munkáján át a Hunnosokat, és igen gyakran a Magyarokat „Honnok“ nevezte alatt
 hozza fel, és itt is a „Honnok“ szó illy értelemben veendő.)

A mohosult évek ködfogta csoportjain által. —
 Nem kér lantom örök hirt, csak ti figyeljetek arra
 Oh! kevesek, kiket Á r p á d forró vére hevítvén
 Még ős nemzeti lélekkel tündöklötök a föld
 Oltalmára, melyet honvér szentelt lakotokká,
 S kiből még a nemzetiség hév lelke ki nem holt;—
 Nem kér lantom örök hirt, nekem elég öröm az, ha
 Néktek gyenge korom hív pártfogolói, s hazámnak
 Hálám bármi kevés részét lefizethetem ezzel. — —
 Mindenem általatok van, — légyen ebbe tiétek
 Mindenem, a ki örökségül nem nyertem egyéb just
 Á r p á d-tól, mint tettei éneklése hatalmát.

Második ének. 226-dik vers.

— — — — — de szürkülődött már
 És a harczvívó seregek dandárjain által
 A szűnést intő Á r p á d-nak hangja imigy zeng:
 „Hunni a hősei! újra setétedik, újra dicsőség
 Fénnyét látta fejünkön az éjjbe le nyúgodt
 Nap ragyogása. Csalárd a heves harcz sorsa setétbe,
 Vér ma elég ömlött; jertek nyugalomra vitézek!“ —
 Erre a hős seregek csattogva tevék hüvelyekbe
 A vérrel festett vasakat, feszített idegekből
 A nyilakat kiemelvén húrjaikat megereszték, —
 S vállra vetett paizsokkal várták a L e h e l öblös
 Kúrtjének jeladását, mely egyszerre az erdők
 Viszhangját rezzentő hangal harsoga, és rá
 Bús sóhajtásokba felelt kővára K i ó v n a k. —
 Mint mikor a nyúgot játszó szele lengedezésén
 Lassu moraj kél a tenger színén, s az ezüstös
 Vizhabok egymást váltó sorba terülnek előre,
 Így ment a M a g y a r o k roppantott tábora csendes
 Lépésekkel elő a sátorok ernyeihez, hól
 Galytüzeik mellett lehevervén, lelkesedéssel
 Függe figyelme az O n k á r ömledező szavain, ki
 Hősököt éneklett. Nem volt ez időbe hasonló
 Énekes ő hozzá. Zokogott bús hangja midőn a
 Hölgy elesett férjét siratá, s keseregve panaszszal
 Ég boltjára emelt kezeit tördelte, az ének
 Ellágyult sorain. Menydörgött ő ha csatára
 Kiséré az erős karu hőst; suhogott az idegből
 Elreppent nyillal; döngött a réz buzogányok
 Súlyos ütéseivel, s csattogva követte az ádáz
 Kardvasak egybe csapásait, és a győzedelemnek
 Ujjogató örömét öröm érzésekbe danolta.
 Már sok hőst költött vala ő fel az éjji homályból,

És sokak emlékét tisztelte babér koszorúkkal,
 Mig kristály folyamként ömlő hangjai végre
 Árpádnak deli magzatját, a szöke Leventát
 S ifju korán elesését kezdik zengeni. Könnyek
 Áztatták e névnek hallására az Árpád
 Arczát s bánatos érzésekkel telve imigy szól:
 „Mért sebezted kebelem, Kurzán magzatja meginten
 A szeretett fü emlékére vezetve? ki fénylő
 Csillagként ragyogott egemen, kinek élte kevélyé
 Tett vala engemet, és elesése setét ködöket vont
 Égi remények szárnyán szendergő örömirre;
 Kedves elöttem az ő emléke, ha könnyre fakaszt is;
 Óh! zengjed hát tetteit Onkár! ugy is az éjjnek
 Barna homálya leginkább egyezik ily nemű tárgynak
 Emlékével, melly ránk bánatot és epedést hoz.“
 Így szól, s Onkár míg a szél fúvalmai zúgtak
 A fák lombjai közt, így éneklett a homályba:
 „Díszes az ifjú kornak kezdete, egy mosolyogva
 Felderülő hajnal pompája ez a komor éjjnek
 Eltűnése után; ott a gyermekkori álmok
 Együgyű képei, melyek szük körü képzeinkbe
 Boldogítólag ringattak, mint hamar égő
 Galy tüze füstjei szélyel oszolván, végtelenülnek
 A bérczek tetején sűgárzó nap jövetén a
 Látás meszsi határai. Itt egyszerre szabadnak
 Érzi magát a szív, új képek tűnnek elébe;
 És vágyása dicső tettekre hevülve az élet
 Csalfa viszontagságai közt öszült öregeknek
 Nem hiszen, és sokszor szenved szirtokba csapódott
 Gyenge hajója törést, s a habok közt ér temetőre.
 Szöke Leventa! az ifju kornak kezdete pompás
 Volt rád nézve, de oh! mely gyászos vég követé azt!
 Ostrom alatt tartották a Paczinákok a Honni-
 Várt, de a harczevitette Elődnek szíve keményebb
 Volt kővára falánál, s füstbe menének az ellen
 Nép vezetőjének czélzásai. Szégyen epeszté
 Nagyra törő lelkét, s az Előd éltere halálos
 Boszszut mondva, halált esküdt ő a Paczináknak,
 A ki az ostromtól a vár vívása előtt tér
 Vissza. — Alig hasadott a hajnal, s már hadi kürtök
 Harsány hangja cserélé a madarak csevegését.
 Nyögtenek a falak a kővárra csapó szerek által,
 S döngésekre az erdei viszhang meszszire zúgott.
 Itt meg amott nyílások támadtak, de a Honnok
 Ércz meje várként állott ellent a nyomulásnak,
 S nem későre az árkokon át vala üzve a harcvezés.

Szikrázó szemeket vét hátráló seregére
 A P a c z i n á k vezető, méreggel villoga kardja,
 S lelki világba bolyong már az: ki elől vete hátat —
 „„Mit rémültök? — imigy szólott — ti kik ennek előtte
 A pokol őrjeivel készek bajt vivni, E l ő d ő n
 Több versen diadalmaskodván kényszerítetek;
 Zászlóját el hajtva kemény várába szorolni,
 Most is E l ő d harczol veletek, s ti E l ő d seregeivel,
 Rontsatok újra csatára tehát, ti kik ennek előtte
 A pokol őrjeivel készek bajt vivni valátok.““
 Szóll, s maga véve kezébe E l ő dnek hajnali lánggal
 Fenn lobogó zászlóját, mérészen csapa vissza
 A H o n n o k r a. Leventa dicső vágyása oroszlán
 Hévvvel lobbana fel mikor ellen kézbe tekinté
 A szép zászlót. Nem hallá az E l ő d szavait, s mint
 A felhőbe kerengő ölyv, mikor éh szeme végre
 Prédáját fel lelte, sebes rohanással iramlott,
 S a zászlót tartó Paczinák vezetőhöz imigy szól:
 „Szálj bajt vivni velem, ha magad hősnek nevezed te,
 S fegyvered éle legyen tanu, hogy méltó vagy a H o n n i
 Zászlót hordani, vagy ha pirosuló véred aczéлом
 Lapján párolog el: térjen kezeimbe E l ő dnek
 Had jele; jer bajt vivni, ma kettőnk egyike el vész.“—
 Büszkén nézett a P a c z i n á k, s így váltá beszédet:
 „Ifju! korán keresed te halálot kard vasam által
 Érne, ki még csak alig keltél ki anyádnak öléből,
 S fűz paripáidat elhányván nem rég zabolázod
 A délczeg mén tajtékzó száját, de ha inkább
 Óhajtaszsz a halál álmába örökre pihenni,
 Mint éltednek örülni, karom kész ebbe segédül
 Lenni kívánságodnak; másként mennj ki a harcra,
 S meszsze kerülj haragom vért szomjuhozó tiporását.“
 Szollott ő, de L e v e n t a keményen sulyta fejére
 A döntő buzogánnyal, meg rendült agya annak,
 Szikrázott szeme és e szikráknál az öröklét
 Bús éjjét megelőző hajnalt látta pirulni.

Oh! te, ki büszke azért hogy telyes erőbe virágozol,
 Mért építsz fellengő gondolatiddal arany várt
 Tündöklő sorsodnak? az élet pálya sikámló,
 S mint a testet az árnyék, — mely nap nyugta felé nő, —
 Szüntelen úgy kísér téged nyomodon az enyészet.
 Hasztalan a te reményed: hogy még meszsze az estve,
 Sokszor kelt zivatar mikor a nap fényre az égnek
 Legfelsőbb pontján egyenest osztotta alá hév
 Lángjait, és bár legkissebb a délkeleti árnyék,

Sokszor szökte ez át képének lassu növést,
 S gyakran ölelkeze egy szempillantatnak alatta
 Végtelen árnyékkal, miután eltűnt az arany nap.
 Elszédülve bukott le lováról a Paczinák, és
 A zászlót kiragadva Leventa dicső diadallal
 Védé azt a rárohanóktól, kik vezetőjök
 Elhulltát boszszulni akarván, közbe fogák, és
 Száz sebet ejtének tetemin, — mellyekre csorogni
 Kezdett vére. Elő d dandárjai dulva sietnek
 Mentségére, csoportonként szaladának előttök
 A Paczinák seregek; de Leventa szemére setétlő
 Kőd borul, és sebek által gyengült teste továbbá
 Nem bírhatta dicső lelkét, s a Honni kezekbe
 Látván a zászlót mint a bársonyba szegett kék
 Felhőkön nyugot hegyein túl éjjre hanyatló
 Nap, mosolyogva aludt el Elődnek karjai közt a
 Szőke Leventa. Lehelnek harsány kürtje szavára
 Nem fog többé ő felkelni, s a hold haloványon
 Rezgő fénnyei, melyek ezüst sisakán ragyogának
 Egykor visszazaverődve az éjféli csendes ölébe,
 Most csak az ő sírhalmán nőtt fűszálakon ingó
 Haxmat gyöngyök kristályán csillámlanak; és ha
 Majd a szárnyas idők rövid pillantati hoszszas
 Századokat halmoznak az elreppent ezerekre,
 Nem fog az elfáradt vándor sírhalma gypére
 Rá esmerni, de hős neve fenn fog örökre maradni“

Tizenötödik ének kezdete.

Gyászos a hév nyárnak derekán a tarka mezőknek
 Képe, midőn az aranyfejű ért gabonákra jegekkel
 Pattog alá le az ég zordon fellegbe takarva.
 A szalmás kunyhóba lakó munkás, ki tavasszal
 Barna barázda alá hintette reményeit, elhül
 A méjj zúgás hallásán; reszket s könyörögve
 Térdeihez lapuló kicsi magzatait könyörögni
 Készteni, és dobogó szívvel tér látni mezőjét
 A zivatar kihalása után, s hól annak előtte
 A sarlók ropogásai közt izzadt aratónék
 Vig dala zengett, búson gyűjti kalászeit egybe.
 Gyászosok a jégverte mezők; de Kív mezejéhez
 Még sem egyenlők, haj! nem! mert testvérek, atyák, hiv
 Pajtás, férjek s meszszi reményü fiak boríták azt —
 A jég nemző felleg az égé; — és ki magasról
 Menydörög abba, s erét villám tüzze hasogatja
 A szántó könnyét letörülheti, — újra kalászsza
 Tudja borítani határait; — ah! de mi rettenetes rém

Szült téged riadó harc vészszé? ki törli le könnyét
 A keserült hülgynek? ki lehell új lelket az árvák
 Nemzójébe, ha fergeteged rá sárga halált vont?
 Vészes harc! némán hallgatsz te, s az emberi szívre
 Érteti áradozó vértől nedves kezéd ujját.
 Hah! ott! ott a halandó háborus indulatokkal
 Tölt keblébe születesz te, halál osztó csuda fajzat!
 Onnan törsz ki ölé fegyverrel övedzve, s atyákat
 Ölsz, és önnön atyádat meggyilkolni se rémülsz.
 Oh! mire olly telhetlen az emberi vágy? mire nem tud
 Szűkebb körbe maradni? miért kél harcra maroknyi
 Földért? Oh! az irigység mért nem szenved: hogy ha
 Féreg társa mosolygóbb fényt csillámol az élet
 Barna setétjei közt? Oh! a napnak aránya ezerszer
 Tündöklőbb a holdnál, és a hajnali csillag
 Társainál, és mégis örök békébe forognak
 A magos ég boltján! — De hová térél rezegő lant
 Bánatos éneke! Szünj meg! az emberi indulatoknak
 Háboruit nem csendesíted le. — Azon hatalomnak
 Ajka lehellé őket is a szívekbe: ki a szép
 Csillagokat békés karral hordozza az égen.

A MAGYAR TÖRTÉNETI REGÉK

PHILOSOPHIÁJA.

KÖVÁRY LÁSZLÓTÓL.

(Vége.)

V.

A lovagregéknél vagyunk.

A keresztyénség s magyarság ide jövetelével, a regekör új alakot ölte. Hősei többé nem tündérek; a tündéreket óriások váltják fel, s az episodokat gyakran szentek és ördögök képezik.

E regekorszak kezdete ismeretes, végzete, mondhatnám, hogy nincs; mert úgy látszik a népköltészet nem sokára e kort, mellyben élünk, nem festhetendi máskép, mint ha óriásokat léptet fel. Legalább az én tudomásom oda mutat, mikép e regekör lejő egész a Rákóczi forradalomig.

E regekör alakjára kétfelé oszlik: egyik a traditiók, mondák alakját tartá meg, s így mondhatni regényes történetkép állanak előttünk. Azonban e traditiók több történeti, mint költészeti elemmel birván; mint történeti kuffót nem soká tárgyalni fogom. Itt tisztán csak a költői téren maradunk.

Sokszor szökte ez át képének lassu növést,
 S gyakran ölelkeze egy szempillantatnak alatta
 Végtelen árnyékkal, miután eltűnt az arany nap.
 Elszédülve bukott le lováról a Paczinák, és
 A zászlót kiragadva Leventá dicső diadallal
 Védé azt a rárohanóktól, kik vezetőjök
 Elhulltát boszszulni akarván, közbe fogák, és
 Száz sebet ejtének tetemin, — mellyekre csorogni
 Kezdett vére. Elő d dandárjai dulva sietnek]
 Mentségére, csoportonként szaladának előttök
 A Paczinák seregek; de Leventá szemére setétlő
 Kőd borul, és sebek által gyengült teste továbbá
 Nem bírhatta dicső lelkét, s a Honni kezekbe
 Látván a zászlót mint a bársonyba szegett kék
 Felhőkön nyúgot hegyein túl éjjre hanyatló
 Nap, mosolyogva aludt el Elődnek karjai közt a
 Szőke Leventá. Lehelnek harsány kürtje szavára
 Nem fog többé ő felkelni, s a hold haloványon
 Rezgő fényei, melyek ezüst sisakán ragyogának
 Egykor viszszafelelve az éjjél csendes ölébe,
 Most csak az ő sírhalmán nőtt fűszálakon ingó
 Harmat gyöngyök kristályán csillámlanak; és ha
 Majd a szárnyas idők rövid pillantati hosszszas
 Századokat halmoznak az elreppent ezerekre,
 Nem fog az elfáradt vándor sírhalma gypére
 Rá esmerni, de hős neve fenn fog örökre maradni“

Tizenötödik ének kezdete.

Gyászos a hév nyárnak derekán a tarka mezőknek
 Képe, midőn az aranyfejű ért gabonákra jegekkel
 Pattog alá le az ég zordon fellegbe takarva.
 A szalmás kunyhóba lakó munkás, ki tavasszal
 Barna barázda alá hintette reményeit, elhül
 A méjj zúgás hallásán; reszket s könnyörögve
 Térdeihez lapuló kicsi magzatait könnyörögni
 Készíteti, és dobogó szívvél tér látni mezőjét
 A zivatar kihalása után, s hól annak előtte
 A sarlók ropogásai közt izzadt aratónék
 Vig dala zengett, búson gyűjti kalászait egybe.
 Gyászosok a jégverte mezők; de Kív mezejéhez
 Még sem egyenlők, haj! nem! mert testvérek, atyák, hiv
 Pajtás, férjek s meszsi reményü fiak boriták azt —
 A jég nemző felleg az égé; — és ki magasról
 Menydörög abba, s erét villám tüzze hasogatja
 A szántó könnyét letörülheti, — újra kalászszal
 Tudja borítani határait; — ah! de mi rettenetes rém

Szült téged riadó harez vézsze? ki törli le könnyét
 A keserült hölgynek? ki lehell új lelket az árvák
 Nemzójébe, ha fergeteged rá sárga halált vont?
 Vészes harcz! némán hallgatsz te, s az emberi szivre
 Érteti áradozó vértől nedves kezéd ujját.
 Hah! ott! ott a halandó háborus indulatokkal
 Tölt keblébe születst te, halál osztó csuda fajzat!
 Onnan törsz ki élő fegyverrel övedzve, s atyákat
 Ölsz, és önnön atyádat meggyilkolni se rémülsz.
 Oh! mire olly telhetlen az emberi vágy? mire nem tud
 Szűkebb körbe maradni? miért kél harczra maroknyi
 Földért? Oh! az irigység mért nem szenved: hogy ha
 Féreg társa mosolygóbb fényt csillámol az élet
 Barna setétjei közt? Oh! a napnak arannya ezerszer
 Tündöklőbb a holdnál, és a hajnali csillag
 Társainál, és mégis örök békébe forognak
 A magos ég boltján! — De hová térél rezegő lant
 Bánatos éneke! Szűnj meg! az emberi indulatoknak
 Háboruit nem csendesited le. — Azon hatalomnak
 Ajka lehellé őket is a szívekbe: ki a szép
 Csillagokat békés karral hordozza az égen.

A MAGYAR TÖRTÉNETI REGÉK

PHILOSOPHIÁJA.

KÖVÁRY LÁSZLÓTÓL.

(Vége.)

V.

A lovagregéknél vagyunk.

A keresztyénség s magyarság ide jövetelével, a regekör új alakot ölte. Hősei többé nem tündérek; a tündéreket óriások váltják fel, s az episodokat gyakran szentek és ördögök képezik.

E regekorszak kezdete ismeretes, végzete, mondhatnám, hogy nincs; mert úgy látszik a népköltészet nem sokára e kort, mellyben élünk, nem festhetendi máskép, mint ha óriásokat léptet fel. Legalább az én tudomásom oda mutat, mikép e regekör lejő egész a Rákóczi forradalomig.

E regekör alakjára kétfelé oszlik: egyik a traditiók, mondák alakját tartá meg, s így mondhatni regényes történetkép állanak előttünk. Azonban e traditiók több történeti, mint költészeti elemmel bírván; mint történeti kuffót nem soká tárgyalni fogom. Itt tisztán csak a költői téren maradunk.

E korszak közelebb állván korunkhoz, természetesen nem olly mesés; benne emberek és órjasok játszanak, melly orjások alatt alig érthetni egyebet, mint a középkor lovagait.

E regekör mind közelebb közelebb jó a valóhoz, és a történeti elbeszéléshez. Hol a történet beszél, ott mondhatni a regeköltészet hallgat. S a mint a történet mind biztosabb folyamba jó, annál inkább kezd a regeepos megszakadozni. De ezért a kort, mellyet megénekel igen hiven festi.

E regekört két korszakra lehetne osztani: a szerint mint a történet két különböző eszmétől hevül.

Az első kezdődik a vallás bejövételénél, s végződik a vallásosság utolsó bajnokánál, sz. Lászlónál. E korban az órjasok háttérbe vannak nyomva; a regék hősei szentek vagy ördögök; vagyis a lovagok a szerint, mint a vallás iránt lelkesültek szenteknek, ellenben ördögöknek nézetének.

E korban csodák állanak elő. Csiksomlyónál az angyalok a Salvator hegyről lajtorján járnak le s fel az égbe. Fejérvárt a téritő barátot, a mint predikálna, a pogány nép megtámadja: a barát kiterjeszti kezét, megtéritettjeit háta megé állítja, s imájára azon hely, hol most a város áll, a pogány néppel együtt alá süllyedt; míg ő hiveivel a magasban maradt, hol most a vár vagyon.

Azonban a regék nagy része, mind sz. László körül összpontosul. A regék szerint egykor Csikat egy szökéssel átugratta. Más rege szerint egyszer megveri Erdélyben Gyerővásárhelynél a kúnokat, s midőn a kúnok nem szabadulhatnának, aranypénzeket szórnak el, hogy a magyarok azokat szedve, hagyjanak fel az üldözéssel. Sz. László könyörög, s Isten az aranyokat kövé változtatá... A hegy most is tele ugynevezett sz. László kőpénzeivel.

Egy más rege szerint Tordánál ismét csatára kerül a dolog, de a herczeg veszt, és fut. De nyomában a kúnok. Mint Torda felett egy hegyélen futna ismét felsohajt: Isten a hegyet ketté szakítja, közte s a kúnok közt egy száz lábnyi nyilást állítja elő — a Tordahasadékát.

Illy regékben él nálunk a keresztyénség behozatala: illyek élnek az utolsónak mondható szent herczegről. Mert hogy sz. László fiatal korában Erdély kormányzóhercege volt, az történeti tény.

Episodokat tartanak fen; ördög kertje, ördög barlangja, ördögekőve s több helyeink, mellyek regéit irományaim közt fellelhetik olvasóim.

Itt kezdődnek sajátlag az órjas vagy lovagregék. A sz. László százada elmúlt, lovagaink várakat kezdenek építeni, mi Erdélyben történeti adatok nyomán a XIII. század elejére visszavihető. E várak romjai tartják fen e regéket.

E regékben történeti folyam nincs ugyan; de van a kor festésében. Egyelőre ez órjasok a vallásért még hevülnek; de a mint a török fenyegetni kezdi

a hazát, minden órjas hőssé, honbajnokká válik; a provencai troubadourok lantja az addig el nyomva volt nőnemmet a költészet méltó tárgyává emeli: e percertől regéink a nőnem kedves festésében gyönyörködnek.

A nők foglalják el a tündérek szerepét. Ha a hont vész fenyíti, mint Várfalva várromjainál, a két leány közt egyik hon marad a házi gondoknak, a más csatákra száll; vagy addig fon, mig annyit fon, hogy Kolozsvár kidőlt kőfala egy részét fonalából felépített. Mint nő férjéhez engedelmes, de ha zsarnok férje a nép nyakára várat épít, éjjel mindig lerontatja nappali építését, s elhiteti férjével, hogy az angyalok jönnek lerontani: mint Szilágysomlyó egyik váránál; vagy ha férje csatára megy, kiül vára messzelátó erkelyére, s olly finom ezüst szálakat ereget le orsóján, hogy egész vára alapjáig leperreg; mint Hátszegvidéken, Kolczváran. Illy kedves alakban lépteti fel az ismeretlen költő a magyar nőket a lovag regékben; mig ellenben a férfiak büszkék, bátrak, hősök, valódi órjasok.

Nem szeretem magamat ismételni, azért azokat, kik Erdély regéit bővebben akarják ismerni, általam kiadott Erdély régiségei, s most sajtó alatt lévő Erdély ritkaságaira utalom.

Csak egyet kívánok még ide megjegyezni, az előttem ismeretes utolsó lovagregét; melyből egyszersmind a regeköltés elméletét is olvasóim elébe hozom.

1708-ban történt, hogy Görgényvárat Rátoni, kurucz százados keményen tartá. Mi hadi cselekhez folyamodott a valóban derék oltalmazó vezér, azt Cserei mind leírja, le azt, mint lövék el egy éjjel a mint várat vizsgálná, s mint adák fel erre a várat Rabutin tábornoknak.

S halljuk, mint ment át regévé. Egykor — így szól a rege — az óriásokat e várban megtámadták, de az ellenség sehogy se boldogulhata. Elő áll egy vén banya, azt mondja az ostromlónak: van sergében ember ki anyjának hetedik élő fia? Van. Ez ember vegyen tisztabuza szalmát, az ujhöld első sugáránál öntsön golyót, s az át fogja járni az órjasok kapitányát, mert más nem járja. Ugy tettek mint mondá: s az utolsó óriás kapitány elesett. A várat feladák.

A történet szerint a kapitány elestére a várbeliek lovas része, kik magyarhoniak valának, kivágtak egy éjjel; a gyalogok egyrésze, mi székelység volt, hihetően kiszökött, a más rész feladá a várat. S mint alakul itt a rege? Azt mondja: mintán a kapitány elesett, az órjasok szárnyra kerekedtek: egyrésze sárkányokon kirepült Magyarországra, a más rész saját szárnyain a székel földre.

Elmondtam az utolsó tündér eltávozását, el az utolsó órjasokét.

Itt áll előttünk, mit felfejteni akartam: a regék elmélete, philosophiája.

VI.

Nem tudom hogy sejdithetik-e költőink e vázlatból azon költői gondolatot, mi lelkem világában borong; de igen ohajtanám, hogy egy költői kebel találkozzék a jelenben, vagy a közel jövőben, melly alaktalan epos-szövegem megtestesítése által e nemzet gyönyörű költészetét fényre hozza.

Igen sajnálom, hogy közleményemben Magyarhon regéit beleszöni nem állt hatalmamban; de egy illy dolgozatra mindenesetre a két hon rege világát kellene egyesíteni.

Honnan igen örvendének, habár azon hatása lenne közleményemnek, mennyi oda hangolna minket, hogy rege töredékeinket szorgalmasan gyűjtögsük. Ha nem is fedezhetünk fel minden egyes részletet; birni fogunk annyit, mennyi ősköltészetünk valódi jellemét, keleties színezetét tisztán kezébe adja egy ihletett kebelnek. Mert ha igaz, mit nem tudom ki, de igen helyesen mond, hogy a költői lélek, mikép a nap, egy csepp vízben épen ugy visszarágyog, mint a tengerben: akkor e töredékekben az ismeretlen nagy költőt, a nemzeti költészet geniuszát, még eléggé birjuk.

Hisz nemzeti zenénkbel mi maradt fen? Alig néhány hang a Rákóczi-indulóban, az is cigány izléssel vegyítve: s mégis e néhány hang egész új világot teremt zene-költészetünkben.

Gyűjtsük azért szorgalmasan történeti regéinket.

Gyöngyöknek mondám, mit a feledés tengere fed, legyünk gonddal a semmisülés tengerének e partjára. Szobordaraboknak mondám a töredékeket, mik a földből merülnek fel: hordjunk össze minden kis feltalált darabot. Rejtett kincsnek mondám; s minthogy elásott kincs módjára olly ritkán gyulnak ki: legyünk figyelemmel... s bennök költészetünk egész új gyémánt aknáját, Californiáját fogjuk fellelhetni.

SZERELEM ÉS HIUSÁG.

NOVELLA.

KEMÉNY ZSIGMONDTÓL.

(Folytatás.)

IV.

Gévayné, Sarolta anyja, nem volt ugyan rendkívül agg nő; de üdült bajokban sokat szenvedett, s az utóbbi időkben inkább árnyhoz mint élő lényhez hasonlita.

Órái megszámlálva valának; noha az orvosok még reméltek az S....i fürdő hatásától.

Az uti törődés pedig elviselhetőnek látszék, mert a napok feltűnőn szépek, a távolság nem nagy, és Sarolta — ki figyelmes ápoló tud lenni — kísérelőül ajálkozott.

Robert több hetekre nem hagyhatta ugyan, temérdek dolgai miatt Pest környékét el; azonban ígéré, hogy szeretett nőjét gyakran, igen gyakran fogja meglátogatni.

Másként Saroltának sok öntagadásba került volna Roberttől legelső hosszabb elválása.

Igy megindulással; de sohaj és bucsuköny nélkül ült a hintóba.

Tekintete, mellyet férjére vetett, midőn jobb lábát is a lépcsőről bevonta, s maga körül köntösének szegélyeit tündérkis kezével összetartá, oly hódító volt, hogy Robert a kocsiajtót hosszason nem tudta betenni, s alig álhatott el-lent a vágynak még egyszer kiragadni őt, a kedves bűvészt, ... még egyszer kebléhez szoritani, karjain tartani, csókjaival arczát, vállát, fürteit kezét, homlokát és szemeit — a méltán sugárzókat, a hön epedőket — behinteni, s aztán a magányba rohanni, hogy ott ismét lelke elébe hozhassa az ígésző bút, a bájteli pillantást, távozó nőjét és a leirhatlan kéjt, melly ennek lényével egyesült, mint a szívvvel a szeretet, mint a nappal a meleg, mint az istennel az áldás.

Robert nem volt érzékeny, s három évi házasság a férjek rajongásait többnyire lecsilapítani szokta.

S mégis Sarolta elmenetele után, a kelemföldi pusztán illetetlen, szentül őrzött ereklyékre találhatánk.

A hálóterem, s mellette egy kis öltözködő szoba azon állapotban maradt, mint akkor vala, midőn a szép nő utra indult.

Robert mindig jelenlétében szellőztetteté ki.

Ügyelt, hogy a takarításkor semmi hátrább vagy elébb ne mozdittassék.

Egy florenczi kerek nyári-kalap, s a balsacon felejtett batiszt zsebkendő, néhány azalea-virággal az elválás előtti alkony emléke volt, midőn Tasziló, az utolsó vendég is, szekérre ült, és Sarolta férjének nyujtván karját, „végtére, végtére magunkra vagyunk!” sohajtá ragyogó arczczal, könnyült kebellet, s vele sétált a kertben, ezer érdekes apróságokról fecsegve, míg a hold ezüst fénye előnté a láthatárt, és a röpke gondolatokat mélyebb érzésekkel cserélé be.

A vetkező asztalon a kendőzés titkai mellett „Az áhitat órái” kinyitva heverték, úgy mint akkor valának, midőn estve az édes imádkozót a belépő Robert tekintete az égből a szerelemhez, a menyországból, a földi paradicsomba idézte vissza.

A hervadt japáni rózsza azon percz benyomásait örzé, mellyben Sarolta kibontott fürtei vállára omoltak.

A karszéken egy kecses háló-főkötő maradt, az utolsó tündéréjé. S a reggeli papucs egyik fele társától messze tévedten hevert ama nyugtalan és gyors öltözködés bizonyosságául, melly a Robertteli beszélgetés közt elröppent időt akarta visszapótolni.

Milly kéjes emlékek!

Ah! az eltávozott nő magán-szobái, mellyekben csekély rendtelenségek daczára is, csin tisztaság és nemes izlés uralkodott a bucsú percze olta Robert szentélyévé váltak, hova csak akkor lépett midőn a köznapi ügybajokból menekült, s midőn lelke — mint a sivatagban elfáradt madár egy magányos pálma zöld koronáján — a szerelem örömein, s a háziélet boldogságának tanujelei közt akart kipihenni, megfrísülni...

Az elegans kocsi pedig, melly Saroltát vitte, másod nap estve a s...i fürdő sétánya előtt robogott el.

Csaknem tizenegy óra lehetett már, s a derült hold és csillagos éj daczára ez olly idő, mellyben a fürdő-vendégek máskor rég ágyban szoktak lenni.

De most a fasorok közt és a kut előtt sok fiatal urat, sőt még nőket is láthatni.

Mert a haszonbérő, ki előre értesítve volt, egész nap sürgött forgott, s rendkívüli tevékenysége okát büszkén beszélte el előbb a Regélő levelezőjének és a megyei orvosnak, ki a s...i ásványviz példátlan gyógyerőjéről minden személyes érdek nélküli — figyelmeztetéseket szokott a Nemzeti Ujság tárczájában közleni; később a kedveltebb divathősöktől sem titkolhatta többé ezen örömhirt, s kik a kutra legelőbb jelentek meg, szintén kiváló bizodalma tarthattak számot; végre pedig, hogy a be nem avatottak időpazérló faggatásait elkerülhesse, részelteté a nagy ujdonságban azokat is kiknek jó reggelt, vig időtöltést, jó appetitust kívánt, kik a kártyaasztalnál élvezték a fürdői saiont, kik a szép alkonyt teke mellett tölték, kik a sétány hüs árnyaiban bámulták a lemenő napot és Bihari zenebandáját, kik a vacsoránál a pinczerek pontatlan szolgálata ellen panaszkodtak, kik őt és az s...i fürdőt, a megkeresztelt bor és a pogány árjegyzék miatt, általában az ördögnek ajánlották, s kiknek ő távozásakor a legnyájasabb arczczal „csendes jó éjszakát“ mondott.

Sarolta tehát ennyi figyelmeztetések után feszült figyelemmel várt vendég volt.

Késése nyugtalanságban tartá a kedélyeket, megérkezése fölviillanyozá.

S hányan nem voltak a fasorok közt, kik különböző fársángokra emlékeztek, mellyekben vele tánczoltak? Ha a sétány ugy lett volna kivilágítva, mint a hogy nem volt, a pesti salonhölgy észreveheti vala, miként az s...i

fördőbe valódi diadalmenetet tart; de a magukra hagyott csillagok az ismeretlenek kíváncsiságát, s az ismerősek örömét eléggé nem illusztrálhatták.

A legnagyobb épület, t. i. a fürdő-tulajdonosé, ki e nyarat a Rajna vidékén tölté, vala Sarolta számára följálva. Igen kényelmesen butorzott szobákat talált s mondhatni, hogy egyedül az ő szállása volt alkalmas társaságok elfogadására; de ezen előnynek anyja betegeskedése miatt hasznát venni éppen nem akará. Félrevonult életet kívánt folytatni, nem remetei szigorral ugyan — mert az gögnek vagy negélynek vétetett volna, — azonban a fény, diszjelgés és zajos időtöltések kikerülésével. Vendégektől ostromoltatni, salont nyitni, estélyeket rendezni, kört vonni magához, — mind ez esze ágában sem vala. De olly finom érzékei voltak a széparányuság és comfort iránt, hogy a megérkezés utáni reggelen, hajnaltól kezdve szünetlen talált elhelyezni s rendezni valót, és csak akkor hitte egyébire is gondolhatni, midőn lakása minden birálattal szembenézhetett.

Már magasra emelkedett a nap, de a tárt ablakok előtt a függönyök még félig leeresztve, s ő maga kedves reggeli öltözékben.

Sarolta azon szerencsés alakok közé tartozott, kik a pongyola által nyerne, s kivált most mondhatlanul szép volt.

Egy gyors tekintet, mellyet a tükörrre vetett, mig a főkötő alól szétgyűrűző fűrtein és mell-szalagokon valami kiigazitandót talált, meggyőzők, hogy a mai napért panaszra nincs oka. Leigéző, bűbajos vala, s annyira, miként maga is meglepve volt a fris bőrszinezet, az eleven arczkifejzés, és az egész termen eláradt öszhangzás, üdeség s leánydad kellem által.

Salonja ablakához lépett. Hátra vont a függönyt, hogy a fürdőt, hol tán két hónapot is kellett töltenie, és a vidéket, melly a hold- s csillagvilágítás mellett a mult éjen a távolibb pontoknál vadregényesnek, a kis helységet befogadó völgyben pedig derültnek, mosolygónak és festvényinek látszék, rövid szemle alá vegye.

De alig nézett ki, s már arca, mozdulatai némi megdöbbenést árultak el.

Az első önkéntelen tett alig észrevehető visszahuzódás volt.

Egy másod perczig Sarolta a függönyön tartá kezét, mintha azt megint összevonni akarná.

Később az ablakvankosokra támaszkodva olly figyelemmel látszott körültekinteni, tárgyról tárgyra vetvén szemeit, hogy hinnünk lehet, miként az s... i fürdő panorámája előtte feltűnő érdekléssel bir.

Ha azonban a Guido Reni ecsetjére méltó fűrtek, és a leghódítóbb női főmegett állanánk, rögtön észre vennök, hogy az átelleni épület erkélyén egy karszékben Romvay ült, kötött sipkával fején, szivarral ajkai közt, s kezében könyvet tartva, mellyből csendes vérrel olvasgatott.

Az erkély alatt csinosan öltözött urak mentek el, s idvezlék Romvayt bizodalmasan vagy tisztelgve. Ő mindeniknek előzőleg köszönt, némelyikkel néhány szót is váltott, s aztán megint folytatá olvasását.

Az áthaladók nem mulaták el kíváncsi szemeket vetni Sarolta ablaka felé. Még a nők sem látszottak ujságvágyukat megtagadni, s a szép idegen iránti kandiságuk, a mennyire csak az illem engedé kitünt.

Az utcán növekedő mozgás volt.

Ugyanazon férfi öltözék, ugyanazon termet többször került Sarolta szeme elébe, miből ez gyaníthatá, hogy a fürdő-közönség egyrésze, miatta jár a kúthoz aránylag távol fekvő ház körül processiot.

De Romvay makacs türelemmel olvasott.

A könyv érdeklé; ismerősei érdeklék, ... mást nem látott, másról nem tudott.

Később letev é az olvasmányt és szobájába vonult, a nélkül, hogy az áelleni ablakról tudomást venne.

Sarolta hiúságának ez nem hízelt...

Ő másnap korán egypár pesti ismerős kíséretében a kútnál volt.

Romvay többször haladt mellette el, magánosan vagy nőekkel, ... s nem keresé, nem kerülé tekintetével.

Arczán közöny, egész magaviseletén közöny.

Ha szeme Saroltára tévedt, olly kifejezéssel birt, mintha a szép nő helyett egy ismert tárgyat látna, melly nem érdekli, például egy fát a sétányon, egy madarat az ágon.

Ha Saroltához közel társalgott nem árult el semmi igyekezetet felötleni, nem emelé hangját vagy eszméit, s látszék, hogy mindent kizárólag azon nőnek mond, kivel beszél.

A többi arszlánok versenyzének magukat bemutatni; Romvay Julia grófnéval — ki eddig a fürdő királynéja volt, s bár Tazsilo unokahugai közé tartozék, Saroltát nem ismeré — egész fél órákat sétált a kút előtt, és nyájas, közlékeny modora mellett sem tanusita legkisebb hajlamot Saroltához közeliteni.

Pedig szive a kellemdús lény által, kinek kart szokott nyujtani, kit megkülönböztet, nincs elfoglalva.

Könnyen észrevehető volt, miként Romvay csak a régi ismerős szerepét játszodja Juliával, belső vonzalom és ábránd nélkül.

Tehát szenvedély nem vakítja, érdek nem köti, s igy teljes részvétlensége mellyet Coranininé iránt tanusít, e tetszelgő nőt lealázá; mert szépizlési bírálatnak látszék.

Hasztalan bámultaték a többiek által, hasztalan zibongták körül minden

lépteit, lesték mosolyát, bálványozák szeszélyeit; Sarolta némi ingerültséggel gondolt Romvay közönyére, unta udvarlóját és az egész fürdői saionsot.

Szórakozott lön.

Boszantá e férfi modora.

Pedig mellyik nő szerette a férjet hobbén, mint ő? Lángolt érette, bizott benne, támaszkodott reá. Kedvese, barátja, védje volt Robert, — erős jellem, kit tisztelni kellett, gyöngéd kedélyü élettárs, ki az ő szívének legfinomabb érzéseit fölfogni és viszonzni tudta.

De Romvay, a hideg Romvay, még is kezdé foglalkoztatni Sarolta elméjét.

Talány volt, millyen eddig nem került elébe.

Egy bók, egy meleg tekintet, melly Romvaytól jön; eloszlatta volna e varázst; azonban a közöny némasága hatott.

Pár nap tölt.

Sarolta sokat volt otthon, s midőn férje, ki meglepni akarta érkezésével, reménytelenül szobájába nyitott, nőmunka mellett lelé, második Penelopeként.

A találkozás elragadtatásig igéző volt, s a szép kaczérnak alig jutott többé észébe, hogy salonja ablakával átellenben egy erkély van, mellyről feléje kíváncsi szem soha sem fordul, s hogy közel hozzá naponként hosszú órákat tölt egy eretnek, ki az ő imádatához szokott búbájainak isteni hatalmát tagadja.

Sarolta, mint a bős álmat, elenyészettnek hitte idegei izgatottságát, a hisuság fájdalmait, s az azok által előidézett különöz vágyakat, és szédelgős eszméket.

Egészen Robert neje akart lenni, szerelemmel, átengedéssel.

Feledni kívánta a világ hivalkodásait; végzetszerűnek, mellyért az égnek hálával tartozik, képzelé férje jelenlétét.

— Ugy-e sokáig nem hagysz el?

— Még három napig lehetek boldog: válaszolá Robert, a kedves nőt szívéhez szoritva.

Sarolta szemében örömköny csillogott...

Coranini társaság-kedvelő előzékeny ember volt, ki a visszatartozkodó jelleműekkel, ha különben becsülésre méltók, úgy bánt mint Mahomed a hegygyel, melly midőn hívására nem jött feléje, ő ment hozzá.

Meglátogatta tehát Romvayt is, s ez viszonzá a szives fölkeresést.

A férj őt bemutatta nőjének.

Sarolta elmés, szikrázó vala.

Beszínlő modorán nem callámlott semmi kaczérság.

Hihető, hogy a Robert iránti meleg vonzalom az első perczekben elnyomta

Az erkély alatt csinosan öltözött urak mentek el, s idvezlék Romvayt bizodalmasan vagy tisztelgve. Ő mindeniknek előzőleg köszönt, némelyikkel néhány szót is váltott, s aztán megint folytatá olvasását.

Az áthaladók nem mulaták el kíváncsi szemeket vetni Sarolta ablaka felé. Még a nők sem látszottak ujságvágyukat megtagadni, s a szép idegen iránti kandiságuk, a mennyire csak az illem engedé kitünt.

Az utczán növekedő mozgás volt.

Ugyanazon férfi öltözék, ugyanazon termet többször került Sarolta szeme elébe, miből ez gyaníthatá, hogy a fürdő-közönség egyrésze, miatta jár a kúthoz aránylag távol fekvő ház körül processiot.

De Romvay makacs türelemmel olvasott.

A könyv érdeklé; ismerősei érdeklék, ... mászt nem látott, másról nem tudott.

Később letévé az olvasmányt és szobájába vonult, a nélkül, hogy az átelleni ablakról tudomást venne.

Sarolta hiuságának ez nem hizelgett...

Ő másnap korán egypár pesti ismerős kíséretében a kútnál volt.

Romvay többször haladt mellette el, magánosan vagy nőekkel, ... s nem keresé, nem kerülé tekintetével.

Arczán közöny, egész magaviseletén közöny.

Ha szeme Saroltára tévedt, olly kifejezéssel birt, mintha a szép nő helyett egy ismert tárgyat látna, melly nem érdekli, például egy fát a sétányon, egy madarat az ágon.

Ha Saroltához közel társalgott nem árult el semmi igyekezetet felőtleni, nem emelé hangját vagy eszméit, s látszék, hogy mindent kizárólag azon nőnek mond, kivel beszél.

A többi arszlánok versenyzének magukat bemutatatni; Romvay Julia grófnéval — ki eddig a fürdő királynéja volt, s bár Taszilo unokahugai közé tartozék, Saroltát nem ismeré — egész fél órákat sétált a kút előtt, és nyájas, közlékeny modora mellett sem tanusita legkisebb hajlamot Saroltához közeliteni.

Pedig szive a kellemdús lény által, kinek kart szokott nyujtani, kit megkülönböztet, nincs elfoglalva.

Könnyen észrevehető volt, miként Romvay csak a régi ismerős szerepét játszodja Juliával, belső vonzalom és ábránd nélkül.

Tehát szenvedély nem vakítja, érdek nem köti, s igy teljes részvétlensége mellyet Coranininé iránt tanusít, e tetszelgő nőt lealázá; mert szépizlési bírálatnak látszék.

Hasztalan bámultaték a többiek által, hasztalan zszibongták körül minden

lépteit, lesték mosolyát, bálványozák szeszélyeit; Sarolta némi ingerültséggel gondolt Romvay közönyére, unta udvarlóit és az egész fürdői saions.

Szórakozott lön.

Boszantá e férfi modora.

Pedig mellyik nő szerette a férjet hobbén, mint ő? Lángolt érette, bizott benne, támaszkodott reá. Kedvese, barátja, védje volt Robert, — erős jellem, kit tisztelni kellett, gyöngéd kedélyü élettárs, ki az ő szívének legfinomabb érzéseit fölfogni és viszonzni tudta.

De Romvay, a hideg Romvay, még is kezdé foglalkoztatni Sarolta elméjét.

Talány volt, millyen eddig nem került elébe.

Egy bók, egy meleg tekintet, melly Romvaytól jön, eloszlatta volna e varázst; azonban a közöny némasága hatott.

Pár nap tölt.

Sarolta sokat volt otthon, s midőn férje, ki meglepni akarta érkezésével, reménytelenül szobájába nyitott, nőmunka mellett lelé, második Penelopeként.

A találkozás elragadtatásig igéző volt, s a szép kaczérnak alig jutott többé eszébe, hogy salonja ablakával átellenben egy erkély van, mellyről feléje kíváncsi szem soha sem fordul, s hogy közel hozzá naponként hosszú órákat tölt egy eretnek, ki az ő imádtatáshoz szokott búbájainak isteni hatalmát tagadja.

Sarolta, mint a bösz álmat, elenyészettnek hitte idegei izgatottságát, a hisuság fájdalmait, s az azok által előidézett különöz vágyakat, és szédelgős eszméket.

Egészen Robert neje akart lenni, szerelemmel, átengedéssel.

Feledni kívánta a világ hivalkodásait; végzetszerűnek, mellyért az égnek hálával tartozik, képzelé férje jelenlétét.

— Ugy-e sokáig nem hagysz el?

— Még három napig lehetek boldog: válaszolá Robert, a kedves nőt szívéhez szoritva.

Sarolta szemében örömköny csillogott...

Coranini társaság-kedvelő s előzékeny ember volt, ki a visszatartozkodó jelleműekkel, ha különben becsülésre méltók, ugy bánt mint Mahomed a hegygyel, melly midőn hívására nem jött feléje, ő ment hozzá.

Meglátogatta tehát Romvayt is, s ez viszonzá a szives fölkeresést.

A férj őt bemutatá nőjének.

Sarolta elmés, szikrázó vala.

Beszínló modorán nem csillámlott semmi kaczérság.

Hihető, hogy a Robert iránti meleg vonzalom az első percekben elnyomta

lebilincselé a számító tetszelgést, s éppen ezért most egész lénye csodálatosan igézövé lön.

De Romvay nem látszott azt észrevenni.

Tisztelettel társalgott vele, mint egy matronával, — simán, de könnyűség nélkül.

Kellemes és kifejezésdus vonalai hallgattak; erős, sötét szemeiben nem égett azon tűz, melyet Sarolta olly nőkkeli beszélgetéseinel is észre vön, kik őt alig érdekelhették; gondolataiban hiányzék az erély, a villanyzottság, melly a szép némberek körében, kivált ha idegenek, még a blazirozott kedélyüket sem hagyja egészen el.

Romvay hideg udvariassága, a benyomás szerint, melyet Saroltára tett, mintegy ezt mondá: lovagias vagyok iránta, mert nő, már ismertem őt, mert bemutatták; lehet, hogy házához még eljövök, mert gentleman férje van; mert nem egészen liba, s mert hosszabb együttlétünk is rám nézve azon kényelmes előnnyel bír, hogy nem nyugtalanító, nem veszélyes.

— S hogy tetszik Romvay? kérdé Robert Saroltát, midőn vendégök távozott.

— Automatnak hiszem, melyet az illem drót-sodronyai elég szép formákban mozgatnak: szólt a nő.

— Én szellemet is találok nála: védé Robert.

— Természetesen, mert a te éles figyelmedet a legkisebb dolgok sem kerülük ki.

E szavakat Sarolta némi fölindulással ejté.

Robert rátekinett.

— S megbántott volna-e ő? kérdezi gyöngéd hangon.

— Ah! nem: válaszolta a szép nő, s halvány arczán könnyü pir lebent át.

— Azt egyébiránt fel sem tehetném róla. Hisz! Romvay nemcsak módos, de kedélyes is.

— Kedélyes! ismetlé e szót a nő csipős hangnyomattal.

— Igen, és meleg érzésü.

— Érzéseit a hévmérő hányadik fokára becsülöd? tudakolta Sarolta gyermeteg kaczersággal, de a mellyen mégis a gunynak árnya lebegett.

— Nem tudom bizton megnevezni éppen azon fokot, melly a hidegebb nősziveket is hamar olvasztja föl: válaszolta Robert mosolygva.

— A hideg szivek ritkán a legerősebbek, s a nők meghodítására néha csak létezés és közelség kell.

— Ne légy, Sarolta! tulszigoru nemed iránt.]

— Csak Romvay iránt nem akarék tul-magasztaló lenni.

— Ugy-e, te ma beszéltél először vele? kérde Robert, ki meg nem tudta e hangot fogni.

— Ma: szólt Sarolta.

— Akkor ellenszenved érthetetlen.

— Ellenszenvem? tudakolta Sarolta Robertre függesztett szemekkel.

— Igen, te ellenszenvet érzesz iránta.

— Azt nem: válaszolta a nő nyiltan.

— Vagy legalább untat jelenléte: jegyzé meg Robert.

— Inkább ingerel.

— Miért?

— Kevélynek önhittnek tartom őt.

— Igen sajnálom; mert ez esetben irántad bétise-t követtem el.

— Hogyan?

— Elfogadtam régi barátémnak Julia grófnének, Tasziló unokahugának, ki veled megismerkedni óhajt, egy indítványát.

— Mit?

— A holnapot veled és vele a hegyek közt ígértem tölteni.

— Örvendek, szólt Sarolta, a vidék igen regényes, s rég vágytam e kirándulásra.

— De Romvay is velünk fog jönni.

— Romvay? kérde a nő nyugtalan arczczal, mellyen a meglepetés határozatlan jellemű volt.

— Igen, mert akkor még nem sejthetém hangulatodat, melly mint remélem, hamar fog iránta kedvezőbbé változni.

— Gondolod? szólt méltán Sarolta.

— Móddod leend jobban ismerni őt; minthogy, miután csak négyen leszünk, az illem szabályai szerint nekem Juliával, Romvaynak pedig veled kell időt tölteni.

— Szeretném, ha e terv elmaradna.

Sarolta arczán valami őszinte, esdeklő és fájdalmas kifejezés ült, melly vonzó, szeretetre méltó, megmagyarázhatlan és keserű vala.

Robert érzé, bár nem értelmelte befolyását; mert keblére vonta nőjét, s magához szoritá, mintha szívét még erősebben akarná saját szívéhez kapcsolni.

— S menjünk-e holnap? kérdi lassu, rezgő hangon Sarolta.

— Kell mennünk, kedvesem! válaszolta a férj.

(Folyt. köv.)

BÁNFINÉ ÁTKA.

(BALLADA.)

TÓTH KÁLMÁNTÓL.

Kivégezték Bánfi Dénest,
Vége van már Béldi Pálnak —
Telekinek utja elé
Sehol, de sehol sem állnak.
Gyönyörű szép Erdélyország
Egy karika gyűrű, vagy mi...
Hogy az ujján vén Teleki
Olyan jól tudja forgatni.

Hanem mit ér Erdélyország?!
Hiszen ki van fosztva már is —
Jó volna tán ráadásul
Még a magyar királyság is...
Nagy hegy az a nagyravágás!
A ki rálép, oly sokat lát...
S a mit csak lát azt gondolja,
Hogy majd mind azt neki adják..

Mig Apafi poharazva
Űl a fejedelmi széken:
Telekinek parancsára
Fegyvert fog a hajdu, székely.
Csak előre egymásután!
Magyarország ugy is háborg —
Ugyan csak nagy bolond lennék
Ha nem ütnék mostan rájuk!..

Dobog a ló, csörög a kard...
A katonák mennek, mennek...
Viszi őket hadi utjuk
Épen egy temető mellett.
Temetőben van egy szobor — —
Nem is szobor... hiszen mozog,..
Bánfi Dénes szép özvegye
Megölt férje sirján zokog.

Sötét gyászban van a szép nő —
Aranyszínű nagy hajáról
Naptól tépett felhőképen
Foly alá a hosszú fátyol.
Sötét fátyol az elhírhedt
Rózsa-piros szalag helyett,
Mellyet egykor szép Bánfiné
Mindenfelé viselgetett...

Oda ugrat vén Teleki —
Szemeiben gúnyos méreg —
Szeretné ha Bánfi után
Neje szívét ölhetné meg.
S nagy gunyosan kérdi a nőt:
— Mig serege vágat, halad —
„Hát kegyelmed híres piros
Pántlikája hova maradt?..“

Aztán egyet jót nevetve
Seregéhez tovaszáguld —
Vagyon benne elég módja,
Elég tágas az országot.
Hanem azért bárhogy fut is,
Akárhogyan viszi a ló...
Utóléri a nő átka:
Verjen meg a mindenható!...

Szathmár alá ért Teleki
S nagy dolgokat vinne végbe;
Bevenné a derék várost,
Hogy ha volna — vitézsége.
De minek is a vitézség,
Mikor aranyokhoz nyulhat —
Aranytól a gátok, várak
Sokkal könnyebb módon hullnak.

Az életnek nagy könyvéből
 Kitanulta ezt Teleki —
 S Szatmár város kapitányát
 Aranynyal megvesztegeti.
 De megtudják ezt odabenn —
 S az árulót vasra verik — — —
 Vén Teleki a városhoz
 Nagy biztosan közeledik.

Teleki is ebbe esik —
 Hanem fölkel . . . s ismét szalad,
 Pocsétába csupán egyik
 Sarkantus csizmája ragad, — —
 Mellyet aztán kiakasztanak
 Szatmár város kapujára,
 Mindenkinék látására,
 Telekinek csufságára.

Mintha parádéra menne,
 Nem is huz ki kardot, kópját —
 Aransarkantyú van rajta . . .
 S im egyszerre körül fogják.
 Piros lesz az egész vidék . . .
 Pedig hajnal nincs az égen :
 Fürdik minden kicsiny fűszál,
 Fürdik meleg, piros vérben ! . . .

. . . Vert katonák és Teleki
 Szép Erdélybe visszamennek —
 Viszi őket hadi utjok
 Ismét a temető mellett.
 Telve van a temetődomb . . .
 Telekit és népét nézik . . .
 Meggyalázott vén vezérnek
 Szive lelke fáj, és vérzik.

Telekinek jó hajdui,
 Meg a sok pataki diák,
 A ki hozzá csatlakozott,
 Segítség ! et, jaj ! jajt kiált.
 És oda vesz majd egy lábíg,
 Körülvéve, kardra hányva,
 Vagy pediglen bekergetve
 Lépragadós pocsétákba !

Eszébe jut szép Bánfiné —
 S annak piros pántlikája . . .
 Suttog a nép . . . és fut a vér
 Telekinek orcájára.
 Suttog a nép, s mindig hallja :
 Akármerre vágat, halad —
 „Hát kegyelmed híres arany-
 Sarkantúja hova maradt? . . .“

HÁROMSZÉKI LEÁNYOK.

NOVELLA.

JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Volt a jámbor fűrmendernek egy nagy legény fia, József. Az egyetlen egy fiút hagyták nőni, a míg felnőtt, s mikor jól megvállasodott, akkor jutott eszébe a szülőknek, hogy hát a fejével mit csináljanak? Alig tudott annyit, hogy a nevét leirhassa, s a pogányok nyelveit épen nem ismeré.

Pedig Weimuth uram azt akará, hogy az ő fiából tudós ember legyen; vagy pap, vagy professor. Ő maga is az szeretett volna lenni, de szüléi szitásinasnak adták, úgy lett belőle szitásmester, úgy szerzett házat és úgy választatott meg fűrmendernek. Nem gondolta meg a jámbor, hogy ha tudósnak nevelték volna, soha sem lett volna háza.

József úrfi azonban mindent szeretett a világon, a mi szeretetre méltó, csupán csak a könyveket nem, s nagy kérdés támadhat belőle, ha valyon van-e azokon mit szeretni?

Weimuth uramat mind e természeti betűiszonya fiának nem veré le felvett szándékáról; gondolá, hogy József ithon nem akar tanulni, mert nem fél már a brassói professoroktól, hanem majd elküldi odább; menjen el Wittembergába, ott tölesérrrel töltik a tudományt az ifjak fejébe, majd ott megtanul sok mindent.

A fiu tehát elküldetett academiákra, meg is tanult sok mindenfélét, megtanult pipázni hosszú szárú pipából, megtanulta, hogy sörre bort lehet inni, de borra sört nem jó, megtanult birkózni, tülekedni, vagdalkozni s ökölharcokban ritkítá párját.

E mellett nem mulasztá el minden évnegyedben szorgalmasan tudósítani szülőit, hogy mennyi minden tanulni valója van egy wittembergi diáknak, s mennyi könyv kell ahhoz, és a könyvek milyen drágák! Tehát summa summarum: küldjenek pénzt, mert különben nem megy a diákság.

A jámbor Weimuth úr csak azon aggódott magában, hogy hová fogja majd mind azt a sok könyvet tenni, a mit a fia haza hoz? hisz annak magának egy külön szoba lesz szükséges.

Egy napon tehát, miután József úrfi két esztendeig tanult minden jó tudományt, kap egy levelet Weimuth uram a wittembergai consistoriumtól. Ah ez bizonyosan gratulatio! Felbontja és azt olvassa benne, hogy menjen izibe és vigye haza a fiát, mert az két esztendő alatt semmi épületes dolgot nem tanult, otthon még lehet belőle valami, ha egyéb nem, senator; itt pedig csak a roszt példát szaporítja.

Elmult minden kedve Weimuth úrnak e levélolvasásra: az napon sirt az egész ház, Weimuth úr felmentette magát a választók sessiójából, s vásárolván egy nagy bikacséket, azt a kaputja alá gombolá, más nap mindjárt felült a vasutra — vagy mit mondok! — egy sószállító szekérre; az levitte Aradig, onnan tutajon leszállíták Szegedre, Szegedről heti vásárosokkal eljutott Bajára, onnan terhes gabonahajókkal felvontatták Posonyba, Posonyból azután alkalom adódván, gyapjuszállító szekérral beviharzott egész Wittembergába.

Dél levén az idő, még otthon találta Józsefet, kinek még akkor reggel volt, de milyen nagy volt elcsudálkozása, midőn az ő szép kis nyulánk fiacskája helyett, kit megverő szándékkal keresett, egy roppant köpezős vállas fiézkót talált, kit az ember még ha apja sem igen mer megverni.

Az egész szoba olly füstfelleggel volt tele, mintha belül fűtenék, s a kéményt bedugta volna valaki, pedig csak egyetlen pipa okozá az egészet, mellynek olly hosszú szára volt, hogy fidibussal nem érhetette el az ember, hanem mint épen József cselekvék, le kellett húznia lábáról a nagy térdig érő eszimat, s lába ujjai közé csiptetve a fidibust, aként gyújtani rá.

Ki irhatná le József örömét, midőn szeretett atyját szállásán elfogadhatá; oda rohant hozzá, megölelte, megcsókolta, leültette azon székre, mellyen maga ült, mert a többinek el volt törve a lába, s kiáltozott a szolgájának, hogy hozzon bort, sert, pálinkát, horkát és brugót az öregnek, mind ezen tárgyakat sajtáságos, csak a diákok által használt neveken nevezve.

Weimuth úr csak hallgatott; az egész uton annyi mindenféle válogatott prédikációt, mosdatót, beköszöntőt, búcsuztatót, dorgálót, feddőt, hurítót, elátkozót és kitagadót gondolt ki magában, hogy most egy szó sem jutott belőle eszébe.

Elvégre annyit tudott még is mondani, összetéve kezeit kegyesen :

— Hol van az a te drága könyvtárad, melly nekem annyi pénzbe került?

— Óh, ott van, ott van mind! sietett József felelni, egy falba vágott fülkére mutatva, melly be volt húzva függönyvel, s másról kezdte beszélni. Hát mit csinál a jó mámi; meg a kedves tante, meg a kis kutya, meg a kis kanári?

Weimuth úr még is csak tudni akarta, miféle könyvek lehetnek azok, a miket olyan drágán adnak? s felkelt, hogy megnézzze.

— Ne nézze azt atyus, csupa diák és görög czimeik vannak, úgy sem fogja megérteni.

De Weimuth ur csak kíváncsi maradt s félrehúzta a függönyt, hát mit látott a könyvtárban? Négy osztályra volt az osztva: a legfelsőben állt és feküdt két eltörött nyakú palaczk, egy karimátlan ficzkósipka, egy dohányvágókés és egy tuskés bot. A másodikban állott glédában tizenkét liqueurös üveg, két balkézre való szarvasbőrkeztü és egy koppantó: a harmadikban egy pár seres korsó, csendes szomszédságában három négy tuzat kártyának, mellyeken sok viselés nyomai látszottak; a legalsóban végre négy pár irtóztató eszima, mikkal ágyúzni lehetett volna, egy pár korcsolya és egynehány eltört vitór.

Weimuth ur azt hívé, hogy József elfog süllyedni szégyenében, midőn ő imposant arczczal felemelve a fátyolt, ezen lesujó kérdést intézi hozzá:

— Hát ez a te könyvtárad?

— Az inasomé is közte van. Felele József meg nem zavarodva.

Weimuth ur erre a szóra dühbe akart jönni, de József nyakába esett és megölelte.

— Lássa atyus, előre megmondtam, hogy ne küldjön engem ide, mert én belőlem nem lesz könyves ember. Én örömet leszek katona és jó katona, ha kell, mert van hozzá szivem is bátorságom is, leszek akármféle mesterember, mert szeretem a munkát, leszek földmives, ások, kapálok, de tudós nem leszek, mert az nekem nem természetem; én nem tudok veszteg ülni, az én fejemben nem marad meg semmi tudomány, ha az egész világ tudós akarna lenni, kiből telne ki a földműves és a mesterember? pap csak egy kell egy faluba, de molnár élhet a mennyi elfér a vizen. Látja még otthon megmondtam, hogy vegyen nekem egy malmot s hagyjon engem ott molnárnak lennem.

Weimuth ur nem tudott mit felelni, fiának csakugyan igaza volt, megmondtam még otthon, hogy ő belőle elébb lesz molnár, mint professor s csak azt iparkodott bebizonyítani, hogy igazat mondott.

A jó fűrmender tehát kibéküle rendre a fiával, hisz a molnárság szinte köztisztetben álló hivatal, s egy hat kerékre járó malmot igazgatni maga felér sok nagy tudománnyal, s miután adót szed az egész környéktől, van benne egy neme a fennsőbbiségi jogok gyakorlatának.

Megnyugovék tehát benne és még egy utolsó búcsulakomán megvendégelve fia pajtásait, kik őt olly hiven vezérlették minden jóra s sorba járva a tudós professorokat, s megköszönve a sok szép oktatást, miket fiára pazarolhattak volna, ha az a leczkéken megjelent volna; felpakolá őt könyvtárával együtt s hasonló változatos uti rendben, mint ide jött, ismét visszatért vele Brassóba.

Azt mindjárt eleinte még sem akarta ismerőseivel tudatni, hogy fiában minő új szándék keletkezett, hanem csak engedte őt egy darabig, mint tudományos férfit

nagy csizmákban, hosszú hajjal és hosszú pipával járni a világban; eljövendőnek híven az időt, a mikor majdan nagy keserőséggel elmondandja, hogy fiát az irigység el fogja üldözni a tudományos pályáról, hogy a hazai tudósok eselszövényt kötöttek ellene, hogy a tudósnak nincs kenyere, hogy senki sem lehet proféta a hazájában s hogy fiát előbb utóbb arra fogják kényszeríteni az irigyek, miszerint kárba hagyja veszni annyi éveken át nagy álmatlansággal szerzett tudományos kincseit s valamí mesterség után nézzen.

A jó emberek mindent elhittek.

József urfi ez alatt, mint tudós férfiú, határtalan hatalmat gyakorolván az atyai háznál, nagy figyelmébe fogadá a háznál lakó, alárendelt szerepet viselő szépséget, Rozálit, s miután diák korában azt az egyet jól megtanulta, hogy a mi időt az ember szép hölgyekre veszteget, az nincs kárba veszve, elhatározá magában a szép lánynak élethalálra udvarolni.

Az első próba nagyon siralmasan ütött ki.

Rozáli piros csizmája szárából egy fényesre kőszőrült kirakott nyelű kést vont elő s József ur szemei elé villogtatva, egész komolysággal monda :

— Tudja az urfi: ilyen kést minden székely leány visel magával, ha tehát valaha eszébe jut valakit közülünk csúffá tenni, előbb kérje meg szépen, hogy vesse el magától ezt a kést, mert bizony mondom, hogy mi nem most tanultuk, hogyan kell magunkat ellenség ellen oltalmazni?

A fiatal exdiák gondolatait nagyon megrendíté e szó; ilyeneket nem mondtak neki sem a zöldfánál, sem a csillagnál, sem az aranygombócnál, s más egyéb tiszteletre méltó helyeken, hol a szolgálat tevő szépem az összegyűlt fiatalságnak lelkesítő italokat árul. Ez kissé illendőbb fogalmakat kezdé neki adni az asszonyok felől.

Sokat járt kelt azután ezzel a gondolattal, hogy egy szép leány, a kitől csókot kért, kés dőfést ígért, s azóta még szebbnek tartotta azt a leányt.

Másnap ismét szerét ejtette közel furakodni hozzá.

— Rózsám, szólt de már sokkal szelidebb hangon hozzá: haragszol-e még rám?

— Semmivel sem jobban és semmivel sem kevésbé, mint tegnap: felelt a lány fel sem tekintve munkájából.

— Hát akkor is fognál-e rám haragudni, ha feleségül vennék?

Rozáli végig nézett a fiatalon; nem volt rút gyerek. Arca férfias és eleven, szemei szép nagyok és kékek, hosszú szőke haja gazdag vetésként dült le vállaira, s valami szokatlan komoly szelidség ült ez uttal vonásain.

A lány elfordítá arcát, mert érzé, hogy elpirult, s csak úgy halkán felelt vissza.

— A szép szóval sok madarat lehet fogni, jobb lesz az urfinak, ha nem szól többet.

— Hát haragszol rám, ha azt mondom, hogy elveszlek?

— Nem hiszem el; az urfi szülei gazdag emberek, az én apám szegény, az urfinak hosszú ruhás kisasszonyt kell majd elvenni, a kivel együtt mehet a templomba; — szegény leánynak szegény emberek között a helye.

— Jól van. Hát én is szegény ember leszek. Szólt a fiú s nem kértett tovább senkitől tanácsot, leveté cifra gunyáját, beállt egy patakmalomba molnárnak jó távol Brassótól, s szüleinek minden hatalma sem volt elegendő, hogy őt újra visszacsaljja Brassóba,

Ez órától fogva semmit sem hallott felőle Rozáli, csak egyszer, hogy az apja meglátogatta Brassóban, az mondá neki, hogy volt nála egy derék legény, ki a patak vizén molnár s annak rendi szerint megkérte tőle Rozáli kezét, mihelyt szegődése idejét kitölti s Uzonba ismét visszatérhet.

A leány elpirult, lesüté szemeit, mert a leírásból ráismert Józsefre, s azon tette miatt, hogy őt nem kerülgeté többet szép szavaival, hanem egyenesen apjától kérte meg, kezdé őt nagyon becsülni: csak becsülésnek vette magában az érzést, pedig már az több volt annál.

Igy közelgetett végéhez az esztendő. Szent Mihály napi vásárra volt a szegődési évnek vége. Az uzoni lyányok jó kedvben voltak mindnyájan, csak néhány nap még és ők vissza fognak térni szülőik, bátyjaik, kedveseik hajlokába, azok felépültek már szépen, áldott aratást adott az esztendő, bősége és nagy ára volt mindennek.

A vásár első napjai megkezdődtek, czifra nép tolongott Brassónak minden utcáján, az ország minden részéből összegyűltek vevők és árulók nagy számmal, a vásártér körül volt rakva deszkasátorokkal, mik egész új utcákat látszottak formálni; ott ültek a görög pénzváltók fedetlen padjaik mellett, mellyen úgy árulják az aranyat és ezüstöt, mint másutt a pattogatott kukoriczát, czigányasszonyok járkáltak alá s fel a bódék között tarka szalagokat s lovakra való rézboglárokat ajálgatva fülsértő ékesenszóllással, az örmény kalmár jött ment lármázott sipító vevői között, szabva, vágva, hasogatva a tarka kétnyüstös szoknyának valókat, bele kiáltott az országos zajba a csiki székely is nagy méltósággal és leereszkedéssel árulva fakéregbe tömött turóját s szalmakalapjait, míg a szögleteken csendes phlegmával ült lábait maga alá szedve, egy egy puliszka áruló török, csendesen elnézve, mint lepi be a por meg a légy csalogatónak kitett csemegéit, miken elvásálja a nyalakodó fáta a csizmára való pénzt, s nem is hederítve az átellenben pörlekedő székely kofára, ki csak azért szidta, hogy mind ő csalja ide a darázsokat az ő mézes kalácsaira, mik közül egy egy akkorra mint valami czápa. Kívül a városon, a nagy marha állást kolompoló csordák s oláhországi szilaj ménesek foglalják el, mik közül a vevők kívánságára egyet egyet kifognak pányvával; a hosszúhárs sétányon tarka keveréke a székely, és oláh vásáros uraknak gyönyörködik a szilaj multságban, a sétány végében öreg dobot vernek, hol mázolt ponyva alatt nagy deszkasátorban olasz szemfényvesztő tánczoltat papiros babákat s nyeldes égő csepüt s éles bicsakokat; túl e művész házi oltárán látszik egy hosszú idomtalan deszkaodé, melly a vásárra jött nép elfogadására van szánva, ott bort, pálinkát és méhsert mérnek, a hosszú keresztlábú asztalok nagyobb része úgy körül van ülve, hogy ember nem fér hozzá. Vidám székely menyecskékkel tarka a társaság, kik ide jöttek áldomást inni egy pár szerencsésen megvett csizmára, másutt oláh anyóka tánczol sorba csókolva minden embert, a kit elől utol talál. Egy szegletben pedig öt hat oláhországi boér ül egy hosszú asztalnál s úgy viseli magát, hogy az asztal tulsó végét a jámbor vásárosok közül senki sem meri elfoglalni. Isznak veszettül és vagdalják a poharat a falhoz, néha elkezdenek torokszakadtából bögni valami trágár oláh dalt, mellynek szerencsére nem lehet hallani a végét, annyira ütök hozzá a tactust bottal és ököllel az asztalon.

E közben egy pár fiatal szász molnárlegény vetődik a sátor alá s végig járva rajta, miután nem találtak másutt üres asztalt, nagy hidegvérrel letelepedtek annak a tulsó végére, mellynél a boérok ültek.

Az egyikben Józsefet ismerjük meg. Minden diáki szín lekopott róla, jó békes-

séges polgári arca van abban a fehér sipkában a nagy ellenzövel, világos kék dolmánya a félvállára vetve. A boérok hangos tréfákkal gunyolják a hozzájuk vetődött atyafiakat, József mintha nem is hallaná, szép csendesen megüli a maga helyét: a száz semmit sem örömet veszteget, még a szót sem.

Egyszer valamelyik boérnak eszébe jut, hogy millyen tökéletes volna a mulatság, ha most itt egy kedvükre való leány volna.

— Az legkevesebb, szólj egy hetyke legény, ha kiállok és egyet fütyöntek, száz is jön utánam.

— Jön ám olyan vén banya, a millyen ott dülög a pálinkás üveggel, de hozzá székely leányt, ha kedvesek a szemeid.

— Hát nem hozok? kiálta az ittas fiú lecsapva egy singnél magasabb süvegé az asztalra. Itt a markomban száz arany! kinek van kedve fogadni.

József nem állhatta meg, hogy bele ne szóljon.

— Jó lesz, ha vigyázasz magadra, úrfi, mert könnyen késdöféseket kaphatsz.

A boér megvetőleg tekintte rá, s minden válasz helyett azt tette, hogy hátulról előre simította a molnárlegény haját, hogy az arcára omlott.

József hidegvérrel visszahárította hajfürteit, s még csak haragudni sem látszott.

A boér pedig oda vágta az asztalhoz a száz aranyat, mellyhez egy másik szinte annyit vetett s állván a fogadás, az elsőbbi keresztülfutott a sátoron, mintha megbóult volna, ujjongatva, hoppogatva a szemközt jövőkre.

A többiek Józseffel együtt ott maradtak az asztalnál, csupán az, ki a fogadást tartotta, állt ki és utána nézett, hangos felkiáltásokkal tudósítva társait a dolgok folyamataról.

— Ahán! ott áll egy leány a szökőkút mellett. Jova háta mögé lopózik. Mi a ménkü nem veszi észre. Vigyázz hát! Ahon van ni, egyszerre átnyalábolta, s lefogta mind a két kezét; a leány nem védheti magát. Nagy ördög ez a Jova. Már elvesztettem a száz aranyomat. Ejnye csak ne fogadtam volna.

Azzal nagy fejkavarva visszatért ő is az asztalhoz.

Jova pedig nyalábra kapva a leányt, futott vele, mint farkas a lopott báránnyal a sátor felé. A leány sikoltozott, a népek zugolódtak, hogy az még is csunyaság, így elrabolni ártatlan leányszót fényes nappal a vásár közepén, de kinek lett volna kedve ezért beveretni a fejét?

A boér bántatlanul jutott egész a sátorig. Egyet ugrott, egyet nyertett, s ott volt pajtásai között, kik azon perczen iszonyu vivátot ittak a tiszteletére, a szegény leány hasztalan küzdött gyöngé karjaival az izmos ölelés ellen.

De Józsefben megbűlt a vér, a mint a leányt meglátta, kivel illy bántalmat tettek. Rozáli volt az, az ő szép, az ő kedves Rozálíja.

Az első pillanatban mintha kövé lett volna merevülve, csak nézett maga elé, de a másikon ollyat ütött iszonyu öklével a tölgyfa asztalra, hogy minden üveg táncznak indult rajta.

— Donnerrwetter!

A boérok rábámultak

— Mi lelt sógor?

— Kreuz-donnerwetter! ordita az s most már mind a két kézzel ütötte az asztalt. El kell bocsátani azt a leányt!

— Ugyan úgy é? gúnyolódának azok; s valyon miért?

— Mert az a leány az én mátkám!

— Hahaha! Kaczagának fel mindannyian. Annál jobb. Ismertessük meg ezzel a paraszttal az első csók jogát. Mi földes urak vagyunk!

Rozáli hirtelen félre kapta fejét hogy a boér ajka csak hajfürteit érte.

— Tyhú! ordita fel erre, mint egy meglőtt medve, a fiatal szász s eldült benne minden keresztényi és molnárlegényi türelem, eszébe jutott, hogy egy időben nem volt Wittenbergában kocsma, a honnan ő ki ne hánytta volna az embereket, s azzal megkapta egy kézzel a nehéz tölgyfa asztalt, s felfordítva azt minden rajta levővel együtt, odaszoritá vele a falhoz a túlhan ülőket s míg herculesi vállát neki vetve egyszerre öt embert préselt a két deszka közé, a másik kezével meg felkapta a háromlábú karosszékét a mellyen ült, s a mi kimaradt belőlük, fej, kéz, vagy hát, elkezdte rettenetesen törni zúzni, társára bizva, hogy Rozálit szabadítsa ki és vigye egy szegletbe.

Erre rögtön felfordult az egész békesség, az oláhok dühösen siettek társaik védelmére, másfelől a székelyek kaptak fejszére József mellett.

— Ide mellém, a ki szeret! ide elém, a ki nem szeret! ordita kipirult arcczal az ifju molnár, felkapva egy asztal tetejére, mellyet a szögletbe állított, alája rejtve az elalélt Rozálit, hogy valami baj ne érje, s onnan hajigált, a mi kezébe akadt, székeket, asztallábakat ostromlóira, végre egy hosszú lóczát kapott fel, azzal söpörte az előtte állókat.

A viadal általános lön: a dulakodók törték vágták egymást, véres képekkel, széttépett ruhával futott el néha egy egy a sátorból, a ki már megelégette a mulatságot, végig ordítva az utcán, míg kívülről mindig többen tolakodtak a sátorba s a kik már nem fértek be, odakinn kezdtek el tülekedni, senki sem tudott egyebet, mint csak annyit, hogy egy székely leányt meggyaláztak, a miért egy szász legény egy oláh boért leütött: és ez tökéletesen elég volt, hogy az egész vásáros nép egymás hajába kapjon érte.

Kinek keze, kinek feje volt már törve, csak József állt még az asztal közepén legyőzetlenül, felé hajigált kancsók és palaczkok zápora között, a midőn a nagy lár-mára végtére megjelenik a huszonnégy alabárdosbul álló városi őrség a viadal főhelyén s egy stentori hang felszólítja a polgárokat, hogy a rend és békesség embereinek engedve, rögtön hagyják abba a verekedést.

A vivó felek az ütlegektől meglehetősen kivoltak már józanulva, s megőrültek a parancsolatnak, kölesönesen kibontakozva egymás hajából; mire az alderman előállt és kérdezé, hogy mi okozta az istentelen háboruságot?

Mondák neki, hogy ott egy szegletben összeveszték a boérok meg a szászok valami leányon.

Az alderman odafordult, mindenki az asztalok alá bujt már, csak József állt még az asztal tetején.

— Fogjátok el őket.

— Gyertek no! sárga fejü angyalok! (az alabárdosok sárga süveget viseltek) kiálta József megemeltve a mások hátán félig összetört lóczát; ha azt akarjátok hogy veres fejetek legyen.

Az alabárdosok nem akarták. Híjába tuszkolta őket előre az alderman, épen semmi kedvet sem éreztek József ajánlatát elfogadni.

Ekkor a tömegben keresztül törve, előlépett egy öreg tisztos férfiú és monda:

— Én elfogom őt!

Maga a volt főrmender; József atyja.

— Hát üss le engemet, szólt az öreg, merészen odalépve fia elé. József kezéből kicsúszott a védeszköz, megadta magát, leszált az asztról s atyja lábaihoz borult.

— Verjétek rá a bilineseket; monda Weimuth, József engedte történni. — Hát a kérdéses leány hol van?

József oda mutatott, ott térdelt az imádkozva, tört asztrók és székekből rakott mellvéd mögött.

— Atyám, szólt József érzékenyen, csak arra kérlek, szolgáltsa a leánynak igazságot.

— Igazságot fog kapni. Monda Weimuth keserűen. (Vége köv.)

NEMZETI SZINHÁZ.

LEVÉL A „DIVATCSARNOK“ SZERKESZTŐJÉHEZ: CSÁSZÁR FERENCZ URHOZ.

Valamint Te, kedves Barátom, rég óhajtottál szólani azokról, mik nemzeti színházunk körül újabb időben történnek: ugy magam is rég óhajtottam alkalmat nyerni azokról szólhatni, mik e nemzeti intézetünk hitelét leginkább megrontják.

Igaz magyar kebelből eredő tiszteletemet nyilatkoztatom mind azoknak, és így neked is, kik nemzeti színházunk iránt vajmi szent féltékenységet rejtenek szívében, s kérem őket, és így téged is, rólam se tegyenek fel egyebet ennél! higgyék el, hogy én is magyar anya tejt szoptam, és felszívtam az édes anya tejjel mind azon hűséget, melylyel dicső fejedelmeknek és buzgón szeretett hazámnak tartozom! s így saját szavaiddal élve én is elmondom, hogy:

„Illyesmi rosszul esik a hazafiui kebelnek; bár a félreismerés nem fosztja meg a nemes tiszta öntudatot nyugalmától, se nem lankasztja el cselekvési buzgalmát.“

Nem pénz-hiány, nem igazgatói ősi bűn az, mit te barátom, mint e nemzeti intézetnek megrontó elemét, felsorolsz. A pénz-hiányon segíteni lehet; az igazgatói ősi bűn elenyészik azon pillanatban, a mikor nem sajnálsz a fáradtságot az intézet színpalán belül körülnézni és magadnak tiszta fogalmat szerezni, akkor, ha nem engeded, hogy enmagadon erőt vegyen azon nemes lelkű féltékenység, melly végtén azt hiteti el velünk, hogy csak a saját szándokunk tiszta, csak a saját akaratum s belátásunk az — mi célra s üdvre vezet.

Midőn a Délibáb szerkesztőségére elnyertem a kegyes engedelmet, engem is meglepett azon bizonyos érzés és büszke öntudat, mellyet az általad felhozott igazgatói ősi bűnnek irányában szerkesztői ősi bűnnek elnevezni szeretnék.

A legkegyelmesb engedélyt kezemben tartván így szólék magamhoz: „No! — már most én is a bölcseségnek vagyok felkent papja, ezentul nem csak szabad, de tudok is mindenhez hozzá szólani!“ — Azonban hajdani zöld asztralnál nevelve, csak hamar meggyőződtem szárnyaim felbecsült erejéről, s a szerkesztői ősi bűntől iparkodtam a csendes meggondoltság Jordán vizében tisztulni.

Nem akarom én ezzel mondani, hogy te is a Jordán vizéhez zárandokolj, való-

ban nem, s higyed, hogy nem valami ügyetlen élezzel akarnék szerepelni, ha azt mondom, hogy eszed, tudományod rég el van ismerve a magyar világ előtt, s hogy ahhoz mérközni nem tudok!! — Szavaimat pusztán csak úgy értsd, a hogy azokat itt leirtam! a midőn nyíltan kimondom, hogy eszed súlyát elismerem, de enmagamtól meg nem tagadom azt: hogy enmagamat jártasnak, tapasztaltabbnak tartom.

Ha bevallom, hogy hozzám intézett levelednek minden sora éles eszedet, mély gondolkozást és tiszta keblü lelkesedésedet tanusítja, engedd, hogy szinte elmondjam azt is, mikép leveled minden sora tapasztalatlanságodnak és járatlanságodnak bizonyítványa.

Igaz, hogy a közönség között helyet foglalva nézed és halgatód az előadásokat; de — ha így van is — kérdezlek barátom, nekünk szerkesztőknek, csak az e hivatásunk, hogy nemzeti intézetről és annak igazgatóságáról csak a szerint ítéljünk, a mint az előadások előttünk feltűnnek? — E nyomon ítélhet a közönség; de a szerkesztőknek, szerintem, ha nemzeti intézetről szólni akar, mélyebben kell bocsátkozni! Ki kell neki kutatni a dolgok legmélyebb rugóit s akkor fogja még látni valljon lehet-e, szabad-e és mi ítéletet hozni?

Szerintem a szerkesztőknek nem kellene egyebekről szólni, mint magáról az előadásról! — Biráskodását terjeszse ki a darabra, a személyzetre, az előadásra! ez az ő köre! — de — midőn mélyebbre bocsátkozik könnyen megeshetik, hogy éppen olly dolgokat feszeget, mellyeket kidöntve, összeomlik az egész.

Egy színháznak átalakítása, s artistikai emelése, valamint nem lehet a szerencse eredménye: ugy nem lehet a pillanat szüleménye.

Nem kétkem kedves barátom, hogy nem szorultál azon oktatásomra, hogy a szépnek és a művészetnek vannak bizonyos törvényei! de nem győződhetem meg arról: hogy a midőn igazgatói ősi bűneimről szólasz, tőlem is szinte ennyit teszesz fel, hollott tudhatnád, hogy e nemzeti intézet kormányához nem mertem volna hozzá nyulni, ha annak jövődősége fölül artistikai tekintetben, nem képezhettem volna olly terveket, mellyek a szépnek, és a művészetnek törvényein alapszanak.

Nem tagadom azon igazságot, hogy nagykörűek ezen terveim; nem tagadom azt sem, hogy igen gyakran megtörténik, miszerint a nagyra vágó tervek, anyagi hiány miatt megronthatják az egészet is; melly kisebb tervek mellett **talán** fentartotta volna magát. Mondom „**talán**”; mert ismerem nagyra vágyódó nemzetemet, s ismerem szerkesztői tollunkat, melly kettő közül az első nem pártolja a silányságot, a második széttépi ha kedve telik a jót a helyeset is. De ha nagyra vágtak terveim, azok csak olyanok lehetnek, mellyek nemzetünk diszére, becsületére szolgáltak és a civilisatio magas fokozatára való érettségünket tanusítják.

Ha te saját személyedre nézve nem akarod tudni e magasra vágó terveimet, nem fogok vonakodni azoknak közlésében; de akarod-s akarhatod-e azt, hogy azokat itt kitérjem?? Szerintem ebben a legnagyobb ovatosággal kell eljárnom, mert nem minden ember tudja kezelni a bonczkést.

És most engedd azon kérdést tennem: hogy sem terveimet nem ismervén és veled nem szólván, sem „a sok ollyannak a mi történik” mélyebb rugóit nem kutatván, miként állhatsz elő korholó bírálattal? engedd meg, hogy elmondjam, miként épen ez világos tanúsága annak, hogy teljes igazsággal állítám fenebb, miszerint eszed ugyan van, de jártasságod és tapasztaltságod a dologban nincs.

Mi szép átalános nagy köre van azon kifejezésnek „sok ollyannak a mi tör-

ténik“ mondod „hogy szolgálni is tudnál vélek“ „de nem lehet“ mert a „keserűségeket“ akarod elkerülni. No — ezeket ugyan e jelen barátságos leveled által vélem éreztetni nem igen kerülted el, azonban a nagy közönségnek nyitottál tért, hogy kénye kedve szerint e nagykörű általános kifejezésekben halászva kigyót békát kiálthasson! mi által ismét a nemzeti intézetre nagy haszon és vajmi különös nimbus háromlik, melly oda vezet, ha soká folytatod, hogy az intézetet teljes váratlanul aláásva és romba indulva látjuk.

És most, hogy térjek szavaidra: „De mi történik?“ „az időszaki sajtó halad hivatása szerint és bírál!“ Már engedj meg barátom, de bizony jobb lett volna ezzel vagy egészen elhallgatni: vagy oda is ellátni, hová számodra ujjal mutatni szerencsém volt.

Kettőt a sokból mégis felemlitesz, és ezért nyilvánosan köszönetet szavazok neked s örvendek hogy szinte megörülsz rajta, hogy legalább kettőt felkaptál, miket magam sem tagadhatok; e kettő: hogy eddig csak próbálgattam, a második hogy nines pénz!

A „próbálgatást“ illetőleg igen meg fogom köszönni, ha más módot mondhatnál az egyedek feltalálására. — Lehet hogy csalódom, de tapasztalásból szólva van olly eset, hol a hatszori próba sem elég. Azután ugy látszik hogy nem igen akartad latra tenni azt: hogy ha nekem vagy ha kettőnknek van esze, más ember sem bolond ám! — Azt hiszed hogy széles e világban találkozik egy énekes művész, ki csak valami csekély talentummal ellátva szerződései remény nélkül a világ bármellyik színpadján fellépne?

Ha rövid ideig tart is e szerződése, de legalább erre biztosítva akarja látni magát, különben próbára sem jö el, s ha pedig el nem jö, hogyan akarod látni, hogy mit tud?

S itt felhozod, hogy miként apasztottam ki a pénztárt! — sajnálom hogy e helyen avatlanságnak valóság tanusítását ismét megadád s ismét bemutattad, hogy az időszaki sajtó hivatása szerint bírál! — kétségkívül te mindeneket saját szemeiddel megvizsgáltál mielőtt ezeket és ilyeneket pirulás nélkül közhírré teszesz, mert hogy kőszá hirtet hajtanál, azt nálad, ki olly igen tudja az időszaki sajtó hivatását, csak ugyan fel nem teszem! Egyébiránt köztünk maradjon a szó — evvel is jobb lett volna elhallgatni: mert — tisztán kimondva — nem így áll a dolog.

Feles számmal vannak-e a mindkét nembeli énekes-művészeink? erről barátom csak akkor ítéld, mikor tudtadra adom, hogy ime! megalakult a maradandó operatársaság! — és ebből ugyan kivetted azt, hogy bizony fognak még távozni mindazok, kik ideiglenes szerződés mellett próbálgatásra ide jövének, és jelenleg még itt tartózkodnak.

Bírálatodban irányomban a legnagyobb igazsággal lépsz fel, s azt mondod, hogy már másod éve, hogy próbálgatok illy drágán, s csak jóformán ott vagyok ma is, hol tavál ilyenkor. — Eltévedtél barátom a datumban, mert tavál ilyenkor olly egyedek voltak; kik most nincsenek többé, s így nem egészen mond valót időszaki sajtód! — Ha pedig vizsgálni akarod részre hajlatlanul a megmaradandó egyéneket és össze akarod hasonlítani más színházakkal, még a bécsit sem véve ki: azt fogod tapasztalni, hogy drámára és operára nézve nemzeti színházunk bár mellyikkel kiállja a versenyt. — De látom, már neked is van egy ősi bünyőd: mit sem találni jónak, mit saját házunknál birunk; távozzék el tőlünk az, mit rosznak hiszünk, s más helyen

félistennek kiáltják ki. — Így történt Csillag Rózával, így Stégerrel és Wolffal, kiket mind az időszaki sajtó kergetett el Pestről — hivatása szerint.

E helyen még annyit barátom! hogy e télen, ha csak különös szerencsétlen csillagzatok nem bujdosnak, mintegy 36 operából fog állani az opera repertoírja, s ezt csak azért említem fel, mivel azt mondod: hogy ma is ott állok, hol tavál ilyenkor.

Mit szóljak a drámát illetőleg? — nem mondhatok egyebet annál, minthogy ott működik sok jeles művész, hetenkint ha két új drámát nem, de egyet bizonyosan hoz a közönség elé, — az az hogy hozna a közönség elé, ha közönsége volna. Bár az égbe tudnám kiáltani ezen igazságos panaszomat!

Élj szerencsésen és adja Isten hogy ugy lássalak ülésedben mindig tapsolni, a hogy azt eddig is látni alkalmam volt!

Sit venia verbis.

FESTETITS.

BUDAPESTI HIREK.

** Szingházunk dicséretes zenekarának egykori kitűnő tagja Wiest ur, jelenleg a Bukaresti színház karmestere, mult szerdán adá hangversenyét nemzeti szinpadunkon s művészi játékával a közönség tetszését volt szerencsés kiérdemelni.

** Dobsa Lajos Lydia czimű egykötetes regényt fejezett be.

** Egy fiatal genialis írónkról eredeti anecdotát beszélnek, mellyről azonban előre kell tudnunk, hogy csak tréfa. Illy czim alatt: „nesze semmi fogd meg jól.“ humoristicai munkálatokat adott el egy könyvárusnak. Mikor aztán a kézirat átadásának határideje elkövetkezett, küld neki egy csomó üres papirost, ezzel az izenettel nesze semmi, fogd meg jól.

** B** megyében egy avarban homok dombok közé elrejtve találtak azon járó vadászok egy követ, mellynek tetejére ez volt írva: „emelj fel, akkor többet mondok.“ Nagy bajjal és titkos fáradozással kiásták, felemelték, hát a tulsó végén meg az volt: „már most tégy vissza.“ Hihetőleg nem ők voltak e kincs legelső felfedezői s valahányan kiemelték mindegyik vissza tette, hogy mások is rászédődjének.

** Vahot Imre „magyar Thalia“ czimű almanachját, melly ez évben első évi folyamát kezdte meg s a közönség meleg pártolásával találkozott, jövő évben ismét új folyamba lépteti, melly alkalommal adandó arcképei között Jókainé, Bartha, Füredy, Lendvay és Megyery honi művészeink s az idegenek közül Rachel és Ira Aldridgét közlenni.

** Megjelent az Új Magyar Muzeum VI. vagy juliusi füzete, mellyet különösen Fejér György tudós hazánkfianak életeleirása tesz érdekessé.

** Rachel jelenleg Belgiumban vendégszerepel; csaknem mindennap más városban játszik.

** Milanollo Théréz kisasszony a pesti conservatorium javára hangversenyt rendezett, mellyből tiszta jövedelemkép az érintett intézetnek 203 ft 36 p. kr. jutott.

** Pénteken jul. 15-kén adatott szinpadunkon Árva Feri, George Sand Francois le Champi művéből szabadon magyaritva Ország Antal által.

** Lesniewszka kisasszony 14-kén lépett fel először a Haramiákban.

> Jólsvai oraculumunk szeptemberre jövendőli ez évben a legszebb napokat — tehát lesz bor; jól járnak a szállóbirtokosok ha t. i. az a jövendőlés igaz lesz, ha addig a szálló birtokukban marad, ha a jégverés meg nem látogatja őket, ha october is szép lesz, ha szüretkor szinte jó idők lesznek sat.

> Az állandó képműtárlat harmadik havi kiállítása mult pénteken nyitott meg, és műtárgyakra nézve sokkal érdekesebb a második havi kiállításnál.

> Frivaldszky János ur, a nemz. muzeum öre, mehadiai műtjából visszaérkezett. Hozott magával 10 ezer gerincztelen állatot, legtöbb köztük a pille.

> Budán a rudas és királyfürdők egészben új készlettel fognak felszereltetni.

> A budai alagut alapköve sz. István napján fog letétetni, melly ünnepélyre az alagutársulat emlékpénzt fog kiosztatni.

> Gyufagyárakban az ottani villany veszélyessége miatt, a dolgozóknak az evés szorosán megtiltatott.

> A bécsi szépművészeteket előmozdító egyesület augusztus havi műtárlatában a pesti képműtárlatból ohajtana magyar festőktől is műveket kiállítani, melly célból már központi műegyletünket fel is szólítja.

> Házépítés alkalmával Baranyamegyében egy vázon karperecz és nyakláncz találtatott, miket Zrinyi korából (?) valónak állitanak.

> B. Füreden Latabár jeles színtársulata igen lágymeleget pártoltatásban részesül — ugyan mivel mulatják hát magukat a vendégek Füreden, ha még színházba sem mennek? — kérdé egyvalaki, ki B. Füredet híres unalmasságáról szinte bőven ismeri.

VIDÉKI SZEMLE.

Szeged, június 29. 1853.

Elvitázhatlan dolog, hogy a nyelv kifejlesztésének, a nemzetiség előmozdításának legfőbb tényezője, leghatalmasabb emeltyüje a színművészet, s hogy a lélek mivelődésére mi sem bir annyi hatással, mint a színház. Nem mondhatom el, ha akkor, midőn a lapok hasábjain olvassuk, hogy itt is, ott is színésztársulatok működnek, keblünket a más városok szerencsésebb helyzete feletti irigység, vagy e város jelene feletti méltó szánakozás fogja-e el inkább.

Magyarország egyik legrégebbi kiváltságos városa Szeged, a századokon keresztül való fentállása óta nem birt annyira menni, hogy átlátni tudta volna, mi szükséges egy színháznak építése. Szeged városa mintegy 60,000. mond hatvan ezer lakost számit kebelében, kiknek nagyobb része meglehetősen sorsban van, s e hatvan ezer ember vagyonából, mellyet aprólékosságokra, fényüzési czikkekre, s semmit érő mulatóságokra olly könnyen kiszórni tud, nem birt vagy nem akart pár forintot — habár több éveken keresztül is — félre tenni azért, hogy ezen egy állandó színházat építtessen, melly a város szépítésére s csinositására, de főképen a szellemi előhaladásra szolgálandna, s ennyi vállalkozó emberek közt, olly sok idők lefolyta alatt is nem találkozott ember, ki e célra a többieket túl haladni igyekezett volna. Igen, Szeged nem hogy állandó színházat, de nem képes csak egy meglehetősen nagyságu termet is fel-

mutatni, mely a szin épületi hiányt pótolná. A városház ama nagy terme, mely ré-
gibb időben tánczvigalmi helynek, majd később színháznak volt alkalmazva, újabb
időben hivatalos helyiségül foglaltatott el, míg a többi terem részint távoleső vol-
tuk, részint kicsinységük okán aligha lennének e célra használhatók. Legyen szabad
hinnünk, hogy a fentebbiek a való indokok, miért már két év lefolyta óta, miből t. i.
Latabár társulata eltávozott, s a városházi terem hivatallá alakítottatott által, színész-
társulat városunkat meg nem kereste. — Midőn azonban a fentebbi állítást mondom
el, nem akarom azt értetni általa, mintha épen semmi társulat sem lett volna kö-
rünkben, mert egy éve már, hogy Lederer Lipót igazgatása alatt egy német szintársulat
működik itten. — Nemde különös, hogy az alföld olly tős gyökeres magyar városá-
ban, mint Szeged, — hol az egy két — leginkább másunna ide származott hivatal-
nokok családján kívül alig találhatni embert, ki a német nyelvnek birtokában lenne,
egész éven keresztül német szintársulat működik?!

Minden esetben a művészet a szellemi előhaladásra való törekvés, — legyen
az bár milly nyelven — elismerést s méltánylatot érdemel; nem akarom vitatni,
mintha a német nyelv e célra alkalmas nem lenne, de ha meggondoljuk, hogy egy
illy selejtes társulat mint ez, a netalán látogató közönséget inkább gyötri, mint mu-
lattatja, s talán az ide szándékozó jobb magyar társulatnak eljöhetségében akadályul
szolgál: szinte jobb szeretnénk, ha itt nem lenne. Egy jó magyar társulat hiányát elég
sajnosan érezzük, bár igénytelen felszólításom előmozdítója lenne ezen általános ohaj-
tás egyszери valósultának.

A persa Hessen Bég, ki a tökély meglehetős fokára vitt suly egyenzése által
méltó figyelmet támasztott maga iránt, társulatával, nem különben az ezekhez csatla-
kozott Heyberger Károly francia s társa, e napokban hagyták el e várost, míg ezek-
nek előadásai voltak, a színház rendesen tömve volt, a lakosság működéseiket bá-
multa, annyira, hogy az utolsó előadás alkalmával, elragadtatás végett e, vagy azért,
mert még többet is ohajtott volna látni, a mutatóványok végezte után, egy negyed óra
mulva kezdett csak oszlani.

Pangásnak indult társas életünk is egy kissé felvillanyoztatni fog egy a köze-
lebbi vasárnapon, a városerdőben tartandó nyári tánczvigalom által; csak aztán a
terv részvételesség miatt dugába ne dölne!?

Rendes levelező.

Debreczen, július 9.

Mult színházi tudósításunkat június 25-én zárók be.

Ha e társulatnak, mely csak hat előadásra szándékozott körünkben mulatni,
azonban, nem remélett pártolás következtében, folyvást élvezetdús estélyeket sze-
rez városunknak — eddigi működését figyelemmel kísértük, lehetetlen meg nem val-
lanunk, hogy mind a változatos játéksorozat, mind a művészi előadás, általános tet-
zésünket méltán érdemelte ki. A dal társaság azonban ugy vesszük észre jóval erő-
sebb a drámainál; mert míg amott Toperczerné, Popovics Nina, Böerné, Vincze, Fi-
lippovics, König, Palatkai, Havi, Bartha: működnek addig a drámaiban szinte egye-
dül van Jánossiné, Filippovicsné is néha sikerrel játszik a naiv szerepekben; férfiak
közül Komáromi a szerelmes szakmákban, Zöldy a karakter szerepekben, s intricu-
mokban, s Böer az úgynevezett szentpéteri szerepekben kielégítő; népszinműveknek
képviselői nem igen vannak, Szabót az igazgatott mondják e szakmában legerősebb-
nek, de ki míg nem érkezett hozzánk Kolosvárról.

Június 26-án adatott „Büvös vadász;“ az előadás meglehetősen egybevágó;

Toperczerné (Ágatha) s Popovics Nina (Anna) gyönyörű duetjeikkel mintegy felvillanyozák a zsúfolt szinkört; taps koszorú bőszámmal. Filippovics s König (amaz Gáspár, ez Max vadászlegények) is, kielégíték a várakozást, a kardalok azonban kissé gyengék. Több izben megzavarák a figyelmet az ég megnyílt csatornái, mellyek ellen föltartott esernyők azon kellemes élvét szerzék a hátrább ülőknek, hogy nem láthatának ugyan semmit, nem levén képesek áthatni szemeik az esernyőkből formált paizs alakú tömegen; hanem annál többet hallhatának... eső zugást s „le a paraplí“ czimű felkiáltásokat. Itt önkéntelenül fel kellett sohajtannunk, mikor lesz Debreczen becsületes színházad!

27-én közkivánatra ismételtetett „rabszolgaság a szabad amerikában“ egész napi folytonos zápor daczára, közönség nem épen kevés számmal.

28-kán Mártha.

29-én „Menekültek“ Uj dráma 4 szakaszban előjátékkal, írta Zattler. Bár Jánossiné (Ráchel) Komáromi (Vilmos) Zöldy (Manasse) mindent elkövettek a darab emelésére: még sem akadályoztathaták meg, hogy a gyér közönség egy része, a darab bevégződése előtt el ne meneküljön. Vannak ugyan e műben több jó jelenetek, azonban a rész nem teszi széppé az egészet, s az untató egyhangzás, melly az egészen átömlik, még az egyes részek hatását is lerontja.

Julius 2-án „Ernani“ folytonos eső, s esodák esodája, tele színház!

Julius 3-án „Szép Juhász“ Szabó ur megérkezése hirdetve, de ki a rosztól miatt meg nem érkezhett.

6-án „Végrendelet“ a halhatatlan emlékű Czakótól. Zöldi Táray Béla, sokkal erősebb az intricumokban, mint a szerelmes szakmában, legsikerültebb volt örülti jelenete; a közönség nem is mulatá tetszését zajos tapsokkal nyilvánítani. Jánossiné Alpáriné, gyönyörű hanghordozása s kedves taglejtése által tünt ki, mint szinte Komáromi is (Kereszti) köztetszésben részesült. Csabainé asszonyság a t. cz. közönség iránti tiszteletből Riola Nina szerepében lépett föl. Mint Alpárinót láttak őt már nem egyszer szinpadunkon köztetszésben részesülni, de hogy most mint Riola Nina nem bírta azt kivívni, tulajdonítsa annak, hogy minden erős képzelő tehetsége mellett sem bírta őt a közönség, mint lenge tánczosnót képzelni. Mindenkinék megvan a maga hivatása.

7-én Komáromi Lajos jutalmául e szinpadon először „Sullivan“ Zöldi (Sullivan) élethűn tükrözi a szép miveltégű színészt, epedő szerelmet, tettetett korhelyt; részegségi jelenete legsikerültebbnek mondható.

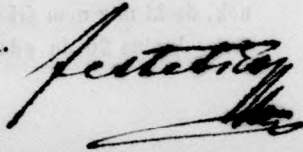
Az előadott darabokon áttekintve szinte ugyan annyi opera, mint dráma került szinpadunkra, közönségünk úgy látszik kedveli az operákat; talán mert, omne rarum carum' hátha még zene volna hozzá; de egy rekedt hangú zongora teszi az orchestrum szolgálatát. — Hirdetés szerint, még három előadás alatt lehet szerencsénk e kedves vendégeket körünkben bírnunk.

Julius.

FELELŐS SZERKESZTŐ
TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

NYILATKOZAT A NAPI TUDÓSÍTÓ SZERKESZTŐJÉHEZ.

Ön a „Napi Tudósító“ 12. számában előre bocsátva azt, hogy engemet milyen nagyra becsül, s a nemzeti színháznak milly hasznos szolgálatot készül tenni, egy köznyelven forgó tényt örökít meg, mellynek megemlítése meglehetősen távol esik a fennemlített kettős czéltól. Hogy a nemzeti színház személyzete nyári hónapokban rendesen nem adható fizetéseért folyamodott, az nem az én dolgom. Ez megtörtént másszor, ez megtörtént 1851-ben olly mértékben, hogy a tagok két rendbeli fizetést sem kaptak az új bérletig, ez a pénztárt kezelő igazgató ügye és nem az enyim. Az én dolgom jó tagokról gondoskodni, fölöslegeseket elbocsátani, s ez részben megtörtént, részben pedig meg fog történni; hanem hogy azon képtelenség, melly a tagokat néhány napi távollétemben arra indította, hogy fizetéseikért folyamodjanak, a mit más esetben soha sem tettek, önnek becses lapjába is utat talált, ezen legnagyobb mértékben csodálkozom. Valami alattomos rágalmozó azt hitette el a színházi tagokkal, miszerint én azt állítottam volna a bizottmány ülésében, hogy ők fizetéseikért octoberig várakozni ígérkeztek, s ez szülte bennök az ingerültséget, mellyet távollétemben meg nem czáfolhaték. Ime azonban kinyilatkoztatom mind önnek, mind a közönségnek, mind a színházi tagoknak, hogy ez állítás világos rágalom, mellyet csak a nemzeti színház ellenségei az intézet hitelének megingatására találtak ki, s mellyet fájdalom színházunk tagjainak egy része elég könnyelmű volt elhinni. — Igen is arról volt szó, hogy a nagyobb fizetésű tekintélyesebb tagok többsége biztosítá a színházat, miszerint járandóságainak feléért jövő octoberig elvár; a mi tény! ebből azután azt a hírt csinálni, hogy az összes színházi személyzet octoberig való fizetését elengedi, csak a legfeketébb roszakarat műve.

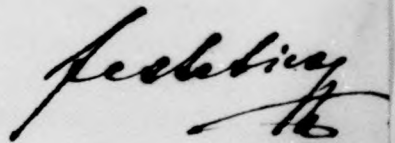
Az érdeklött folyamadást illetőleg biztosíthatom a tisztelt szerkesztő urat, miszerint az aláírók nagy része a folyamodás benyújtásakor már ki volt fizetve, többen pedig az aláírók közül nem voltak megismertetve a folyamodás czéljával, a miről engemet hozzám irt leveleikben biztosítanak, s ha kell nyilván is kijelentendik, miszerint tudtokon kívül volt, miszerint azon iratban ellenem intézett vád foglaltatik.

Még egyszer ismétlem, hogy e vád merő koholmány. Sajnálom, hogy illy nyelven kell beszélnünk nemzetiségünk egyetlen temploma előtt, de kimondom, hogy nem hiszem, miszerint valaki több jóakarattal és buzgalommal járult volna valaha a nemzeti színház igazgatásához s több rosz akarattal és cselszövényel találkozott volna, mint én, — ki maradok a tisztelt szerkesztő úrnak. Pesten, 1853. jul. 14-én.

Öszinte tisztelettel

G. FESTETITS.

U. I. Egyuttal tisztelettel kérem a többi lapszerkesztő urakat is, kik a megelőző rágalmat siettek utánközleni, miszerint czáfoló soraimat is sziveskedjenek hasonló előzékenységben részesíteni.

Előfizetési hirdetmény

A'

DÉLIBÁB,

NEMZETI SZINHÁZI LAP

másod félévi folyamára.

Előfizetési feltételek.

Megjelenik e lap vasárnaponként két sűrűn nyomtatott íven, finom velinpapíron, szépműzeti, irodalmi és társaséleti tartalommal, havonként két divatképpel.

**a Pesten házhoz hordással félévre 6 forint, negyedévre 3 ft. p.
vidékre postán küldve 7 ft. 36 kr. p. — 3 ft. 48 k. p.**

Előfizethetni Pesten a szerkesztő és kiadó hivatalban (szép utca 1. szám) és Emich G. nykereskedésében; vidéken minden cs. k. postahivatalnál.

Azon cs. k. postahivatalok, mellyek tíz példányt gyűjtöttek, attól tiszteletpéldányt rendnek.

Pest, Junius 12-kén. 1853.

A DÉLIBAB nemzeti színházlap szerkesztősége.

A. f. é. utolsó évnegyed közelgetvén, sietünk a tisztelt magyar olvasó közönséget megkérni, miszerint illető tisztelt hazánkfiak a

„PESTI NAPLÓ”

negyedik évnegyedi előfizetése iránt szives rendelkezéseiket elég korán megtenni méltóztassanak, hogy a nyomandó példányok számának elhatározásában ahhoz alkalmazhassuk magunkat.

E politikai folyóirat, jövőre is következetesen folytatván programjában kitűzött irányát, s több jeles szellemi képesség és hazafiai indulat támogatását megnyervén, gyarapodó arányban reményli kitűzött közhasznú loyális céljait folytathatni. S e végre valamint eddig, úgy jövőre is, nem csak a világesemények, s a legtekintélyes bel- és külföldi sajtónyilatkozatok hű és gyors közlése, hanem közvetlen tárgyavatott tudósítóink által hely színén nyert értesítések s levelek nyomán is tisztelt olvasóinkat folyvást az események színvonalán tartandjuk, s midőn elég fontosnak látjuk, a tudásvágyat egyszersmind rendkívüli magán távirati sürgönyök útján is kielégíteni igyekszendünk. — E közben nem fogjuk feledni a hazát, s annak kulturai fejlesztését. Egy részről az ország minden vidékein lapjainkkal kapcsolatban álló érdemes levelezőink közremunkálása, más részről a fennálló viszonyok alapján keletkező időszerű vezércikkeink által törekedni fogunk továbbra is lapjaink tanulságos voltát emelni, s a közéletnek tolmácsául szolgálni, közintézeink állapotjáról időszerű értesítést adni, s mindenek felett irodalmi rovatunkban a nemzeti műveltség ügyét támogatni. E közben kellemes időöltésre is szolgáltatunk anyagot, s a szépnemre mindig illő figyelemmel leencünk, azért is tárczáink mindig legjelesb íróink dolgozatait foglalandja magában. A magyar Nábob, koszorús írónk Jókay Mór igazán remek irányregénye f. é. october végeig el fog tartani. Ezt ismét egy jeles francia regény váltandja fel. — S hogy végre tisztelt olvasóinknak a körülményekhez képest semmi kívánni valójuk ne maradjon, lapjainkban valamint a hivatalos rendeletek egész terjedelmökben, úgy a hivatalos hírdetések is kivonatban napról napra be fognak iktattatni.

Rajtunk ne muljon, úgy állítani ki jövőre is a Pesti Naplót, hogy abban a magyar közönség hasznos és kellemes olvasmányt, s a külföldi sajtónak lehetőleg teljes pótlékát nyerje.

Előfizetési feltételek a negyedik évnegyedi (october-decemberi) évfolyamra: VIDÉKRE postán küldve 5 frt. BUDAPESTEN házhozhordással 4 frt. p.p. Az előfizetési díjak elfogadtatnak minden cs. kir. postahivatalnál — és Pesten a Pesti Napló kiadó-hivatalában uri-utca 8. sz. a. 1-ső emeleten az udvarban, és Emich Gusztáv könyvkereskedésében úri- és kigyó-utca szegletén. Az előfizetési leveleket bérmentesítettnek kérjük.

Pesten, sept. 18. 1853.

A „PESTI NAPLÓ” szerkesztősége.

Legujabb, vegyes tartalmú, magyar könyvek!

EMICH GUSZTÁV

nemzeti könyvkereskedésében Pesten, (a kigyó-utca sarkán)
s általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

100

MAGYAR NÉPDAL

GYÜJTÖTTE S

BOGNÁR IGNÁC

ZONGORA KISÉRETÉBEN KIADTA:

FÜREDI MIHÁLY,

A MAGYAR NEMZETI SZÍNHÁZ DALSZINÉSZETI TAGJA.

Második, javított s bővített kiadás. Nagy 4-edrétben, füzve, ára: **5 pfrt.**

Megjegyzendő hogy miután e munka **egészen könyvnyomdában** készült, mind a hangjegyek, mind pedig s különösen a szöveg, sokkal hibátlanabb, szabatos és csinosbb, mintsem azt általában **könyvnyomdász** (Lithograph) elkészíteni képes.

Úti Naplóból.

IRTA

B. PODMANICZKY FRIGYES.

Tartalma: Stettin. Svinemünde. Tengeri út. Riga. Reval. Kronstadt. Pétervár. Nevski Prospect. — Utazás Moszkvában. Moszkva. — Stockholm. Upsala. Danemora. — A svéd tavak. Trollhättan. Gothaborg. A Sund. — Koppenhaga. Hamburg.

Nagy 8-adrétben, igen fényes kiállítással, ára **2 pfrt.**

HARTLEBEN C. A. bizományában megjelent:

BESZÉLYEK.

IRTA **POMPÉRY (ERVIN) JÁNOS.**

Két kötet. 214. és 274. lap. duplavelinen. Ára **3 frt. p. p.**

FMJ/4270

